

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Potravinový problém východní Afriky

Bc. Anna Švecová

© 2019 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Anna Švecová

Podnikání a administrativa

Název práce

Potravinový problém východní Afriky

Název anglicky

Food problem of East Africa

Cíle práce

Cílem diplomové práce je přiblížit nepříznivou potravinovou situaci východní Afriky, objasnit její příčiny a komplexně na základě sumarizace poznatků posoudit snahy o řešení této situace.

Metodika

Výběr a studium odborné literatury včetně statistických ročenek FAO/OSN. Shromáždění a prostudování podkladů pro zpracování diplomové práce. Syntéza poznatků získaných analytickými metodami v celek.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

Východní Afrika, hlad, podvýživa, zemědělství, populační vývoj

---

Doporučené zdroje informací

Databáze FAOSTAT, přístupné na: <http://faostat.fao.org/>.

Jeníček, V, Foltýn, J.: Globální problémy světa v ekonomických souvislostech, C.H.Beck, Praha 2010, ISBN 978-80-7400-326-4.

Kuna, Z.: Demografický a potravinový problém světa, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, 2010, ISBN 978-80-7357-588, 340 str.

Kuna, Z.: Země Afrického rohu. Problémy a perspektivy, Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 190 s., ISBN 978-80-7380-629-3.

The State of Food insecurity in the World 2015. Roma: FAO/UN, 2015. ISBN 978-92-5-108785-5, 56 str.

The State of Food Security and Nutrition in the World 2017, Rome, FAO, 2017, 118 s., ISBN 978-92-5-109888-2

UNCTAD Handbook of Statistics 2016, Geneva and New York, 2016, 246 s., ISBN: 978-92-1-012079-1

UNCTAD Handbook of Statistics 2017, Geneva and New York, 2017, 102 s., ISBN: 978-92-1-112916-8

WHO | World Health Organization. WHO | World Health Organization [online]. Dostupné z: <http://www.who.int>.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 ZS – PEF (únor 2020)

Vedoucí práce

Ing. Zbyněk Kuna, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 29. 11. 2019

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 29. 11. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 29. 11. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Potravinový problém východní Afriky" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 29. listopadu 2019

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce Ing. Zbyňku Kunovi, PhD., za jeho trpělivost, ochotu a cenné rady, ale také svým rodičům za jejich neochvějnou podporu při studiu.

Potravinový problém východní Afriky

Abstrakt

Diplomová práce s názvem Potravinový problém východní Afriky, jak již sám název napovídá, se zaměřuje na nepříznivou potravinovou situaci vybraného regionu. Východní Afrika zaujímala v roce 2018 v celkovém počtu podvyživených v Africe nezavidělný primát s podílem na celkovém počtu podvyživených osob v Africe 52 %. Tento globální problém je doprovázen dalšími negativními jevy, jako je chudoba či válečné konflikty, a oblast se tak nemůže vymanit z tzv. bludného kruhu. V práci je věnována pozornost i demografické situaci, jakožto „základnímu kamenu“ problému. Se stále se zvyšujícím počtem lidí roste také počet obyvatel, kteří se ocitají v potravinové nejistotě. Práce se snaží o komplexní pohled na potravinový problém, jeho příčiny i možnosti jeho zlepšení. Za předpoklady úspěšného řešení potravinového problému se kromě stabilizace počtu obyvatel považuje uklidnění politické situace v zemi. V případě dodržení tohoto stavu lze předpokládat efektivnější využívání zdrojů v konkrétních státech. Z textu je patrné, že jednoduché a rychlé řešení tohoto problému neexistuje.

Klíčová slova: Východní Afrika, hlad, podvýživa, zemědělství, populační vývoj

Food problem of East Africa

Abstract

The diploma thesis entitled Food problems of East Africa, as the name suggests, focuses on the unfavorable food situation of the selected region. In 2018, East Africa was a non-enviable primate in the total number of undernourished people in Africa, accounting for 52 % of the total number of undernourished people in Africa. This global problem is accompanied by other negative phenomena such as poverty or war conflicts, and the region cannot escape the so-called vicious cycle. Attention is also paid to the demographic situation as a „cornerstone“ of the problem. As the number of people is increasing, so does the number of people who find themselves in food insecurity. The thesis presents a complex view on the food problem, its causes and possibilities of its improvement. The stabilization of the political situation in the country is considered to be a prerequisite for a successful solution to the food problem. If this principle is achieved, more efficient use of resources in specific countries can be expected. It is clear from the text that a simple and quick solution to this problem does not exist.

Keywords: East Africa, hunger, malnutrition, agriculture, population development

Obsah

1 Úvod	14
2 Cíl práce a metodika	15
2.1 Cíl práce.....	15
2.2 Metodika.....	15
3 Literární rešerše.....	16
4 Vlastní práce	18
4.1 Demografický růst.....	19
4.2 Potravinový problém	20
4.2.1 Hlad	21
4.2.2 Hodnocení stavu organismu	22
4.2.3 Chronický a skrytý hlad	22
4.2.3.1. Chronický hlad.....	22
4.2.3.2. Skrytý hlad.....	23
4.2.4 Hloubka hladu	24
4.2.5 Rozsah hladu	25
4.2.6 Podvýživa jako globální problém	25
4.2.7 HIV	31
4.2.8 Příčiny potravinového problému.....	31
4.2.8.1. Příčiny způsobené klimatem.....	31
4.2.8.2. Příčiny způsobené člověkem	35
4.3 Charakteristika východní Afriky.....	39
4.3.1 Ekonomická charakteristika regionu	42
4.4 Potravinový problém východní Afriky.....	49
4.4.1 Chronická podvýživa.....	56

4.4.2	Příčiny nepříznivé výživové situace ve východní Africe.....	60
4.4.3	Předpokládaný vývoj potravinového problému.....	62
5	Zhodnocení výsledků a doporučení	64
5.1	Možnosti řešení potravinového problému.....	64
5.1.1	Časové rozlišení humanitární pomoci.....	65
5.1.1.1.	Krátkodobá opatření	65
5.1.1.2.	Střednědobá opatření	66
5.1.1.3.	Dlouhodobá opatření.....	66
5.2	Snahy o řešení nepříznivé potravinové situace.....	66
5.2.1	Odstranění korupce	67
5.2.2	Zvýšení gramotnosti.....	68
5.2.3	Modernizace infrastruktury	69
5.2.4	Zemědělská revoluce	69
5.2.5	Změna vlastnických vztahů	71
5.2.6	Integrační uskupení.....	71
5.2.7	Stabilizace počtu obyvatel.....	71
5.2.8	Zrovnoprávnění žen	72
5.3	Další možnosti řešení nepříznivé potravinové situace.....	72
6	Závěr	76
7	Seznam použitých zdrojů	79

Seznam obrázků

Obrázek 1	Počet lidí (v mil.) ve fázi 3 IPC / CH (nebo vyšší) v roce 2017.....	28
Obrázek 2	Nejčastější příčiny úmrtí ve světě.....	29
Obrázek 3	Lidé nakažení virem HIV podle regionů (v mil.)	30
Obrázek 4	Mapa východní Afriky	40
Obrázek 5	Nejméně rozvinuté státy světa (2019).....	43
Obrázek 6	Mapa světa Indexu vnímání korupce, 2018.....	61

Seznam tabulek

Tabulka 1	Míra vývoje růstu populace v letech 1960–2050 (%).....	19
Tabulka 2	Srovnání afrických regionů podle daných parametrů (2018).....	39
Tabulka 3	Meziroční změna reálného HDP (v %).....	46
Tabulka 4	Počty podvyživených ve světě, 2005–2018 (v mil.).....	57
Tabulka 5	Prevalence podvyživených ve světě, 2005–2018 (v %).....	58
Tabulka 6	Souhrnná tabulka daných ukazatelů a jejich vývoj za dvě období.....	59
Tabulka 7	Souhrnná tabulka počtů podvyživených osob a jejich vývoj za dvě období .	60
Tabulka 8	Počty příjezdů zahraničních turistů (v tis.) v různých letech	74

Seznam grafů

Graf 1	Rozložení chronicky podvyživených po světě, 2018 (v mil.).....	26
Graf 2	Vývoj počtu chronicky podvyživených ve světě v letech 2005–2018 (mil.)....	27
Graf 3	Poškození a ztráty způsobené jednotlivými klimatickými změnami (v %).....	32
Graf 4	Poškození a ztráty způsobené klimatickými změnami v zemědělství (v %)	33
Graf 5	Podíl Afriky na světovém HDP (2018).....	44
Graf 6	HDP v afrických regionech (2018).....	44
Graf 7	Porovnání vybraných oblastí podle hodnot HDP/obyv. (2018)	45
Graf 8	Vývoj a predikce populace východní Afriky mezi lety 1950–2100.....	49
Graf 9	Hloubka hladu v regionech rozvojového světa (kcal/os./den) –	51
Graf 10	Počet živě narozených dětí na ženu a její vývoj ve východní Africe (1950– 2100).....	52
Graf 11	Hrubá míra porodnosti a její vývoj 1950–2100 (v ‰) ve východní Africe.....	53
Graf 12	Hrubá míra úmrtnosti a její vývoj 1950–2100 (v ‰) ve východní Africe	54

Graf 13	Poměr věkových struktur různých ekonomik a jejich predikce (v %)	55
Graf 14	Rozložení světové populace podle věkových struktur (mld.).....	55

Seznam použitých zkratk

AEC	Africké ekonomické společenství
AfDB	Skupina Africké rozvojové banky
AGRA	Plán organizace OSN Zelená revoluce v Africe
AIDS	Syndrom získaného selhání imunity
AU	Africká unie
BMI	Index tělesné hmotnosti
BMR	Bazální metabolický výdej
COMESA	Společný trh pro východní a jižní Afriku
ČČK	Český červený kříž
ČSÚ	Český statistický úřad
EAC	Východoafrické společenství
FAO	Organizace OSN pro výživu a zemědělství
FAOSTAT	Statistická databáze Organizace OSN pro výživu a zemědělství
FSIN	Informační síť pro bezpečnost potravin
HDP	Hrubý domácí produkt
HIV	Lidský virus deficitu imunity
HND	Hrubý národní důchod
IFAD	Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj
IGAD	Mezivládní úřad pro rozvoj
IPC/CH	Integrovaná potravinová bezpečnost Cadre Harmonisé
kcal	Kilokalorie
kJ	Kilojoul
LDC	Nejméně rozvinuté země
MVČK	Mezinárodní výbor červeného kříže
OSN	Organizace spojených národů
PAL	Úroveň fyzické aktivity
SADC	Jihoafrické rozvojové společenství
SOFA	The State of Food and Agriculture

SOFI	The State of Food insecurity in the World
UNCTAD	Konference OSN o obchodu a rozvoji
UNICEF	Dětský fond OSN
UNU	Univerzita OSN
USD	Americký dolar
WB	Světová banka
WFP	Světový potravinový program
WHO	Světová zdravotnická organizace
WMO	Světová meteorologická organizace

1 Úvod

Světová populace činila k polovině roku 2019 téměř 7,7 mld. lidí a z toho téměř 6 % obyvatel bylo právě z východní Afriky. V roce 2050 by mělo na Zemi být až 9,8 mld. lidí. Jak bude v diplomové práci uvedeno, počet obyvatel východní Afriky roste rychleji než v ostatních částech světa, a v roce 2050 se odhaduje, že by podíl Východoafričanů na světové populaci měl být oproti roku 2019 až dvojnásobný.

S růstem populace je úzce spojen právě problém potravinový. Jedná se o soubor sociálních, ekonomických, demografických, politických i přírodních podmínek. Problém potravinové nedostatečnosti se týká především rozvojových zemí. Takové země jsou často sužovány chudobou, zaostalostí, hladem, válkami, epidemiemi a podvýživou. Vyspělé země potravinový problém zasahuje tehdy, když musejí čelit migračním vlnám z hladem postižených zemí. Ani v dnešní vyspělé době se nedaří potravinový problém vyřešit. Celosvětový hlad je na vzestupu a postihuje téměř 11 % světové populace. Takovému procentu lidí není zajištěna jedna ze základních lidských fyziologických potřeb – potřeba přijímání potravy. Ve východní Africe se tento problém týká každého třetího člověka. Třetina obyvatel východní Afriky je tedy náchylnější k různým onemocněním z důvodu snížení imunity. Tento stav vede k redukci délky života a v akutních případech i k úmrtí jedince. Velký počet vyhladovělých, oslabených a málo výkonných osob rezonuje nejen ve stavu ekonomik celých států a v perspektivách dalšího rozvoje, ale i v celkovém klimatu ve společnosti a může způsobit až její sociální rozklad. Musí existovat řešení této nepříznivé situace, jelikož na světě je potravin dostatek, avšak někteří obyvatelé této planety se k nim nemají možnost dostat.

V úvodu práce jsou zmíněny nejdůležitější organizace zabývající se potravinovým problémem na globální úrovni. Ve vlastní práci jsou definovány základní pojmy, nezbytné pro pochopení dalšího textu. Řešen je demografický růst, podvýživa v globálním měřítku a obecné příčiny. Následuje konkrétní deskripce regionu východní Afriky z geografického a ekonomického hlediska. Poslední kapitola vlastní práce je za pomoci poznatků z teoretických východisek věnována potravinovému problému východní Afriky, a obsahuje především počty a prevalence chronicky podvyživených obyvatel a předpokládaný vývoj situace. V kapitole Zhodnocení výsledků a doporučení jsou řešeny případné možnosti řešení a hodnocení jejich snah.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem této diplomové práce bylo přiblížení nepříznivé potravinové situace ve světě se zaměřením na východní Afriku jako konkrétní světový region.

V první řadě se jednalo o nezbytné vysvětlení základních pojmů týkajících se potravinového problému. Stěžejní bylo nashromáždění dat o výživové situaci ve východní Africe včetně jejich trendů v čase. Dílčími cíli bylo obecné shrnutí nejpodstatnějších proměnných, které mají dopad na potravinový problém a poté syntéza konkrétních příčin, jež sužují právě oblast východní Afriky. Po objasnění těchto příčin komplexně, na základě sumarizace poznatků, posoudit snahy o vyřešení této situace a navrhnout další možná řešení pro její zlepšení.

2.2 Metodika

Práce byla zpracována na základě výběru a studia odborné literatury. Pro zpracování diplomové práce bylo podstatné shromáždění a prostudování širokého množství podkladů o dané problematice a následná syntéza poznatků získaných analytickými metodami v celek. Jakožto základní metoda sběru dat byla využita metoda rešeršně-kompilační.

V práci byly využity knižní tituly českých i zahraničních autorů dotýkající se problematiky hladu, ale v první řadě různé internetové zdroje oficiálních statistických dat. Především se jednalo o studium statistických ročenek a databází fungujících pod Organizací spojených národů.

Na základě použitých zdrojů bylo zpracováno množství tabulek a grafů, v nichž bylo využito i vlastních výpočtů. Číselné údaje jsou vždy prezentovány v nejaktuálnější formě v závislosti na dostupnosti a mnohdy je zmíněn i historický vývoj či predikce těchto hodnot.

3 Literární rešerše

Potravinovým problémem se zabývá mnoho organizací. Nebojují pouze proti hladu a chudobě pasivními dodávkami potravin, ale soustředí se i na související nedostatky jako je nedostatečná infrastruktura, rozvoj vzdělání, nerovnost mužů a žen, nedostatečná zdravotní péče aj.

Centrem koordinace kroků, které státy podnikají v zájmu dosažení společných cílů je Organizace spojených národů (OSN). Mezi její primární cíl patří udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, ale také spolupráce při řešení mezinárodních ekonomických, sociálních, kulturních a humanitárních otázek a spolupráce při dodržování základních lidských práv a svobod (UN, 2019a).

Potravinovým problémem se na globální úrovni zabývá mnoho odborných organizací, fondů a programů, a nejvýznamnější z nich existují pod záštitou právě zmíněné organizace OSN.

Podle Jeníčka a Foltýna (2010) má pro danou problematiku největší význam:

- Světový potravinový program (WFP),
- Světová organizace pro výživu a zemědělství (FAO),
- Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj (IFAD),
- Světová zdravotnická organizace (WHO)
- a Dětský fond (UNICEF).

V následujících řádcích jsou přiblíženy nejdůležitější světové organizace a způsoby jejich pomoci nejen ve východní Africe.

Mezi nejvýznamnější humanitární organizaci patří WFP, která pomáhá především doručováním potřebné potravinové pomoci ohroženým zemím. Specializuje se na rychlou pomoc v krizových situacích, ale zároveň realizuje i pomoc projektovou a programovou, sloužící pro podporu hospodářského i sociálního rozvoje států. Organizace funguje od roku 1961 a má sídlo v Římě. Hlavní finanční prostředky přichází od orgánů států a vlád zhruba 60 zemí jakožto dobrovolně poskytnuté zdroje, jelikož žádná část příspěvků není od OSN. Dalším významným sponzorem jsou společnosti, které prostřednictvím darů, produktů nebo služeb přispívají k boji proti hladu. V neposlední řadě mohou pomoci i jednotlivci (WFP, 2019a).

Organizací FAO byl založen Výbor pro potravinovou bezpečnost, který má na starosti sledování a vyhodnocování stavu potravin. Organizace vytvořila takzvaný Informační systém včasného varování, který dohlíží a upozorňuje na oblasti s kritickým vývojem (Jeníček a Foltýn, 2010).

IFAD ve spolupráci s mnoha institucemi poskytuje přímou finanční pomoc v podobě grantů a půjček na programy v jednotlivých zemích. Poskytnuté finance jdou především na pomoc venkovským domácnostem, zlepšení přístupu k potravinám, zvýšení zemědělské produkce, a s tím spojené vytváření zisku. Tímto přispívají ke zlepšení kvality života a snížení rozdílů mezi životem ve městě a na venkově. Dále se snaží o zajišťování kvalitní infrastruktury, pitné vody a technologií v hospodaření (IFAD, 2019a).

WHO je koordinační autoritou v mezinárodním veřejném zdraví. Hlavními směry činnosti WHO je vypracování zdravotní politiky a konzultační činnost, odborná pomoc při vypracování národních zdravotnických strategií, sledování indikátorů zdravotního stavu populace a ukazatelů hodnotících zdravotnické systémy jednotlivých států. Mimo jiné realizuje programy na likvidaci infekčních nemocí, monitoruje jejich průběh a šíření (WHO, 2019a).

Zdravotní péči, výživu, pitnou vodu a hygienu, základní vzdělání pro chlapce i dívky a ochranu před násilím, zneužíváním a riziky nemoci AIDS (syndrom získaného selhání imunity) dětem, zajišťuje UNICEF. Největší část pomoci směřuje právě do zemí, kde je situace dětí nejtěživější, a to do zemí nejchudších, oblastí postižených přírodní nebo válečnou katastrofou (UNICEF, 2019a).

Další důležitou organizací je Mezinárodní výbor červeného kříže (MVČK). Tato nezávislá organizace zajišťuje humanitární ochranu a pomoc obětem mezinárodních ozbrojených konfliktů, občanských válek a vnitřních nepokojů. Sleduje dodržování norem mezinárodního humanitárního práva a podílí se na jejich prosazování (ČČK, 2019).

4 Vlastní práce

Současný svět je nucen řešit mnoho problémů týkajících se celosvětové populace, změn klimatu nebo docházejících fosilních paliv a dalších neobnovitelných zdrojů. Jedním z neaktuálnějších problémů je právě problém potravinový.

Neadekvátní výživa způsobuje různé zdravotní komplikace. Ve vyspělých státech mluvíme nejčastěji o obezitě, která je zapříčiněna nadměrným příjmem kalorií. Obezita má za následek rozvoj mnoha onemocnění, a to především zvýšené riziko kardiovaskulárních onemocnění, vysokého tlaku, cukrovky či vyššího výskytu nádorových onemocnění. V rozvojových zemích je situace opačná. Zde mluvíme o podvýživě, což je stav, kdy se organismu nedostává dostatečného množství potravy a v jehož důsledku organismus chřadne. Tehdy je tělo také náchylnější k různým onemocněním a v extrémním případě i k úmrtí jedince.

I když se podvýživa ve vyspělých zemích téměř nevyskytuje, můžeme se zde setkat s případy, kdy jedinec trpí obezitou a zároveň nedostatkem některých esenciálních mikronutrientů, což bývá nejčastěji zapříčiněno příjmem tzv. prázdných kalorií. Problém nadváhy je spojen spíše s vyspělými státy, ale malé procento můžeme najít i v Africe. V roce 2018 byly na světě dvě miliardy lidí s nadváhou a polovina z nich byla navíc obézních (viz kapitola 4.2.2). V témže roce trpělo nadváhou 40 milionů dětí do pěti let. Pro africkou dětskou populaci není číslo 4,3 % nijak závratné, nicméně je to zajímavé v porovnání s procentem dětí podvyživených. V Africe totiž dosahuje počet podvyživených dětí 30 % (Levels and trends in child malnutrition, 2018).

Jak již bylo řečeno, nejrizikovější oblasti potravinového problému jsou země rozvojové. Zde nedostatek potravin způsobuje napětí a násilí, jež má za následek negativní dopad na společenskou sféru. Nejakutnější situace je v subsaharské Africe (jejíž součástí je právě Afrika východní) a dále také v jižní, jihovýchodní a východní Asii (Kuna 2010). FAO ve své komplexní zprávě za rok 2018 (The State of Food Security and Nutrition in the World, dále jen SOFI) uvádí, že je celosvětový hlad na vzestupu a postihuje již téměř 11 % světové populace (SOFI, 2018).

Podle FAO je světová populace k polovině roku 2019 téměř 7,7 mld. lidí. V roce 2050 by mělo na Zemi být při střední predikci¹ OSN až 9,8 mld. lidí. V Africe je necelých 1,3 mld. lidí, což odpovídá 16,6 % světové populace. V roce 1950 byl podíl Afričanů na světové populaci 9 %, v roce 2050 jsou již tyto odhady až 25,8 %. Největší nárůst obyvatel by měl v rámci Afriky být v Nigérii, která by měla v roce 2050 mít přes 410 mil. obyvatel. V roce 2019 je počet obyvatel východní Afriky zhruba 434 mil., to je 5,6 % světové populace a pro rok 2050 jsou tyto odhady téměř dvojnásobné. Pro srovnání, v roce 2019 činí počet obyvatel Evropy 747 mil. a predikce pro rok 2050 jsou 711 mil., tedy o 36 mil. méně (FAOSTAT, 2019). V Tabulce 1 můžeme vidět klesající tendence míry růstu populace. Ve východní Africe můžeme očekávat snižování míry růstu populace nejpozvolnější.

Tabulka 1 Míra vývoje růstu populace v letech 1960–2050 (%)

Vývoj růstu populace (1960–2050)									
	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2030	2050
Svět	1,84	2,02	1,75	1,7	1,3	1,22	1,05	0,83	0,5
Afrika	2,36	2,57	2,81	2,71	2,43	2,56	2,46	2,2	1,69
Východní Afrika	2,55	2,84	2,96	2,89	2,76	2,76	2,62	2,35	1,72

Zdroj: vlastní, s využitím dat FAOSTAT, 2019

4.1 Demografický růst

Právě demografický růst je jedním z nejzávažnějších problémů rozvojových zemí potýkající se s podvýživou. Mezi hlavní příčiny patří i nerovnost mužů a žen a nedostatečné vzdělání. Rodiče mají v dětech určitý pocit jistoty, kdy je používají buď jako levnou pracovní sílu nebo jako pečovatele při nemoci či stáří díky absenci sociálního, důchodového nebo zdravotního pojištění. Proto se navíc při vysoké dětské úmrtnosti snaží o co největší počet dětí.

OSN predikuje, že v roce 2024 Indie překoná počet obyvatel Číny. Co se Afriky týče, zde bude největší nárůst obyvatel Nigérie, kde se očekává, že se v roce 2050 stane třetím nejobydenějším státem světa. V následujících letech rapidně poroste africká populace nejen v Nigérii, ale i Etiopii nebo Ugandě. Dalším trendem v budoucím vývoji

¹ OSN vytváří 4 varianty populačního vývoje, a to nízkou, střední, vysokou a při konstantní fertilitě.

světové populace je její stárnutí. Přirozená obnova obyvatelstva by měla být optimální při počtu 2,1 dětí na ženu. Další odhady OSN jsou takové, že v roce 2050 bude počet osob nad 60 let dvojnásobný a počet osob nad 80 let dokonce trojnásobný než v roce 2017 (UN, 2017a).

Demografická revoluce je pojem, který označuje zvyšující se porodnost (natalita) a současně s ní snižující se úmrtnost (mortalita). Tento jev nastává v moment, kdy jsou obyvatelstvu dopřány lepší životní podmínky.

Tato revoluce je demografy nejčastěji rozdělována na čtyři fáze:

1. přirozený řád reprodukce projevující se vysokou natalitou i mortalitou
2. vysoká natalita a nízká mortalita
3. nízká natalita i nízká mortalita
4. znovuoobnovení přirozené rovnováhy mezi natalitou a mortalitou, avšak na nízké úrovni

V Evropě došlo po 200 letech k ukončení demografické revoluce neboli také přechodu, zhruba v polovině 20. století. V Africe ještě k jejímu ukončení nedošlo a konec se odhaduje až na druhou polovinu 21. století.

Existují i různé typy demografické revoluce podle úrovně vývoje úmrtnosti a porodnosti, a to anglický, francouzský nebo japonsko-mexický typ. Právě poslední zmíněný je typický pro rozvojové země. Mírný nárůst porodnosti v první fázi je vysvětlován zlepšením hygieny, zdravotné péče, zpožděnou reakcí demografického chování na změny vnějších podmínek nebo i pouze pečlivější evidencí nově narozených (Kalibová, 2002).

4.2 Potravinový problém

Ačkoliv je potřeba výživy základní lidskou potřebou s nejvyšší prioritou, nedaří se ani v dnešní vyspělé době tento problém zabezpečit. Potravinový problém v současné době patří k nejvýznamnějším a nejviditelnějším problémům na světě. Je to především proto, že se nejedná jen o konkrétní zdravotní problém, ale jde o globální soubor sociálních, ekonomických, demografických, ale i politických a náboženských hledisek, stejně jako o vliv přírodních katastrof. Představa hladu je spojena s nedostatkem potravin, následně

s nízkými socioekonomickými podmínkami, s bídou a chudobou, a to především ve venkovských oblastech. Problém hladu se týká především zemí, které FAO označuje jako rozvojové. Tento problém se však týká i zemí vyspělých, které čelí migračním vlnám lidí ze zemí rozvojových (Jeníček a Foltýn, 2003).

4.2.1 Hlad

Zvykli jsme si hovořit o hladu v běžných situacích, protože jej vnímáme jako klasické označení pocitu, který se v daném momentě pojí s nedostatkem potravy. Je ovšem pravdou, že máme to štěstí a narodili jsme se na té části planety, kde pravou a hlubokou podstatu tohoto slova většina z nás za celý život nepocítí. Následující řádky patří hladu ve smyslu dlouhodobého nedostačujícího příjmu potravy, který neodpovídá svým složením nebo energetickou hodnotou.

Podle organizace UNICEF (2019b) je hlad způsob, jak tělo signalizuje nízkou hladinu glukózy v krvi a potřebuje tedy něco jíst. Avšak hlad není pouze pocit nutící jedince vyvíjet úsilí pro získání potravy. energii z potravy potřebuje celý organismus nejen na shánění další potravy, ale i na udržování funkcí mechanismů látkové přeměny, zpracování živin, tvorbu tepla a fyzickou aktivitu. Tomu se říká bazální metabolický výdej (BMR). Tento výdej stoupá v extrémních vnějších teplotních podmínkách, ale i při těhotenství, kojení, stresu či nemoci. Naopak při hladovění dochází k poklesu klidového energetického výdeje (Jeníček a Foltýn, 2010).

BMR (kcal/den) lze vypočítat podle rovnice:

$$\text{BMR (ženy)} = 655,0955 + (9,5634 \times \text{váha v kilogramech}) + (1,8496 \times \text{výška v centimetrech}) - (4,6756 \times \text{věk v letech})$$
$$\text{BMR (muži)} = 66,473 + (13,7516 \times \text{váha}) + (5,0033 \times \text{výška}) - (6,755 \times \text{věk})$$

Energetickou hodnotu potravin můžeme vyjádřit v kilojoulech (kJ) nebo kilokaloriích (kcal). Weininger et al. (2018) uvádí definici jedné kalorie jako množství tepla potřebného k ohřátí jednoho gramu vody o jeden °C při atmosférickém tlaku jedna (pro kilokalorii se tedy bude jednat o stokrát větší množství, tedy jeden litr vody). Od roku 1925 je tato kalorie definována jako joul, tedy množství tepla, jež zvýší teplotu vody z 14,5 °C na 15,5 °C. Toto množství se pohybuje okolo 4,2 kJ, vzájemný vztah mezi jednotkami je tedy 1 kcal = 4,2 kJ. Potřeba jejich příjmu se liší podle pohlaví, hmotnosti,

výšky a celkového denního výdeje energie, a na celkovém denním výdeji energie se podílí z 60-70 %.

4.2.2 Hodnocení stavu organismu

Pro jednoduché vyčíslení výživového stavu organismu se používá tzv. index hmotnosti (BMI), který můžeme využít jak ke zjišťování obezity, tak i podváhy a podvýživy. Vyjadřuje se jako podíl tělesné hmotnosti v kilogramech a druhé mocniny výšky v metrech. WHO doporučuje optimální hodnotu BMI pro zdravého dospělého jedince v rozmezí od 18,5 do 25,0 přičemž hodnota vyšší než 25,0 je již považována za nadváhu, vyšší než 30,0 dokonce za obezitu a hodnota nižší než 16,0 je považována za kritickou podvýživu. Problémem tohoto ukazatele však je, že nebere v úvahu tělesné složení (WHO, 2019b).

4.2.3 Chronický a skrytý hlad

Podvýživa nespočívá jen v nedostatečném množství stravy, ale také v její nedostatečné kvalitě. Proto byly zavedeny pojmy chronický hlad a skrytý hlad.

4.2.3.1. Chronický hlad

Chronický hlad je dlouhodobý stav, při kterém se denní energetický příjem jedince z potravin pohybuje zhruba dva měsíce pod hranicí minimálního energetického požadavku, takže neumožňuje ani při mírné fyzické zátěži zachování tělesné hmotnosti (doba, kterou v tomto stavu organismus vydrží, je však velmi individuální). Vede ke snížení imunity, nemocnosti, omezení pracovní aktivity i redukci délky života. Velký počet vyhladovělých, oslabených a málo výkonných osob rezonuje nejen ve stavu ekonomik celých států a v perspektivách dalšího rozvoje, ale i v celkovém klimatu společnosti. Potřeba zajištění výživy pro obyvatelstvo je tedy otázkou nejen humanitární, ale rovněž i ekonomickou (SOFI, 2017). Tabulky minimálních energetických požadavků stravy byly sestaveny pro každou zemi zvlášť, s ohledem na aktuální strukturu populace. Zahrnují i rozlišení podle věku, pohlaví a rozdílné fyzické aktivity. Na sestavení těchto přehledů spolupracovaly expertní komise FAO, WHO a UNU (Univerzita OSN) v roce 2001. V rozvojových zemích

se tyto hodnoty pro člověka s mírnou tělesnou aktivitou ($PAL = 1,55^2$) pohybují mezi 1720 a 1940 kcal/den a jsou srovnatelné s hodnotami seniorů v zemích vyspělých. Dospělý člověk by obecně měl přijmout 2000 až 2600 kcal/den. Vyšší hodnoty jsou doporučovány u mladistvých, kojících matek a těhotných žen, kdy by se měl denní příjem na osobu pohybovat v rozmezí mezi 2300 a 2900 kcal (Human energy requirements, 2004; Referenční hodnoty pro příjem živin, 2011).

Světová banka (WB) uvádí pojem „stunting“ (zakrnělý). Jde o stav, kdy se dlouhodobým, nedostatečným a nesprávným příjmem živin od narození do dvou let života dítěte projevuje jeho nevratné zakrnění. Organismus dítěte je ve špatném zdravotním stavu, má zhoršenou schopnost učení a má významně zkrácenou délku života. Slovo „wasted“ (vyzábělý) znamená život ohrožující stav, které je přičítáno špatnému příjmu živin nebo chorobám a takové děti se vyznačují rychlým zhoršením stavu výživy během krátké doby. Imunitu mají natolik narušenou, že sebemenší infekce může způsobit smrt (WB, 2019a).

4.2.3.2. Skrytý hlad

Skrytý neboli specifický hlad znamená stav, kdy lidé vlivem nevyvážené skladby stravy trpí chronickým deficitem živin. Podle ročenky FAO (2019) trpí skrytým hladem více než dvě miliardy lidí. Jde o absenci některých důležitých látek v přijímaných potravinách. Mezi nejdůležitější patří vitaminy, minerální látky a stopové prvky. Tato forma nedostatku je nazývána malnutrice neboli avitaminóza. Takto podvyživený organismus má oslabený imunitní systém, opožděný fyzický i psychický vývoj a může končit i smrtí. Jelikož si většina rodin z chudých oblastí musí vystačit pouze s tím, co si sami vypěstují, je rozmanitost jejich stravy nedostatečná. Nejčastěji postrádají mikronutrienty z ovoce, zeleniny, mléčných výrobků, masa a ryb (SOFI, 2019).

Takto oslabený organismus je pak náchylnější k průjmovým onemocněním, spalničkám či malárii. Konkrétně mohou formy nedostatku vitamínu A způsobovat poruchy zraku a imunity (zejména u dětí). Nedostatek vitamínu B₁, jehož důležitým zdrojem je maso, způsobuje nemoc zvanou beri–beri, jež je spojována s úbytkem svalstva a tvorbou otoků končetin. Nedostatek vitamínu B₃ se projevuje nemocí zvanou pelagra a chybějící B₁₂ zase chudokrevností. Vitamin C je antioxidant, jeho nedostatek tedy

---

² Tzv. PAL vyjadřuje úroveň denní fyzické aktivity jedince. Vypočte se jako celkový energetický výdej za den vydělený hodnotou BMR.

výrazně snižuje obranyschopnost. Způsobuje onemocnění zvané skorbut (kurděje), které se projevuje krvácivostí dásní a vypadáváním zubů. Projevem nedostatku vitamínu D je pak nemoc zvaná křivice a jak z názvu vyplývá, má vliv mimo jiné na kostní hmotu. K závažnému krvácení z měkkých tkání dochází při nedostatku vitamínu K. Železo je nezbytným mikronutrientem především pro těhotné ženy. Způsobuje anémii a ta ústí v únavu, vyčerpání a zhoršenou koncentraci. Nedostatkem jodu vzniká onemocnění, jejímž projevem je struma. Jod má vliv na správnou funkci mozku a normální vývoj. To je také důvodem, proč se velké množství dětí rodí již postižených. Selen a zinek jsou také významnými hráči v boji proti parazitům. Pokud není včas nastolena rovnováha organismu, dochází až k jeho nenávratnému poškození. Takovému stavu se říká marasmus.

Další typickou formou hladu je kwashiorkor, který je způsobený nedostatkem bílkovin a nedostatečným přísunem energie do organismu. Vyskytuje se především u dětí do zhruba pátého roku života. Otoky mohou zprvu maskovat špatný stav výživy. Jedná se o nejrozšířenější druh podvýživy v rozvojových zemích. Může vést k těžké dehydrataci, akutnímu selhání ledvin, parazitárním infekcím, těžké chudokrevnosti, či zpomalení růstu dítěte. V takové situaci je dítě celkově zesláblé, dochází k poruchám vnitřního prostředí a vědomí, poté bezvědomí a smrti. Otoky bývají nejčastěji v dutině břišní (tzv. ascites), kdy dochází k úniku krevní tekutiny do tkání z důvodu oslabení imunity.

Paradoxem je, že specifický hlad se nevyhýbá ani rozvinutým zemím, kde je naopak způsoben chybami ve stravování a nedostatečně pestrou stravou (fast-foody), ačkoliv je dostupná. V rozvojových zemích se situace samozřejmě týká nedostupnosti některých druhů potravy nebo jejich neexistence v dané oblasti (Berardi a kol., 2019; Jeníček a Foltýn, 2003).

4.2.4 Hloubka hladu

Dalším zajímavým ukazatelem je hloubka hladu. Ta udává průměrné množství energie v určitém regionu chybějící k zachování tělesné hmotnosti člověka při mírné fyzické zátěži. Podle FAO je uváděna hranice deficitu, který by neměl být dlouhodobě vyšší než 300 kcal/obyvatel/den (Jeníček a Foltýn, 2003). Důležitý je také ukazatel zásob potravin na obyvatele, který odhaduje celkové množství potravin v určité zemi připadající na jednoho obyvatele. Porovnání ukazatele umožňuje určit, zda má daná země schopnost nasytit své obyvatele prostřednictvím produkce a importu. Země, kde se zásoba potravin na obyvatele pohybuje při hranici, či pod hranicí minimálního energetického příjmu, se

potýkají s rozšířeným problémem hladu. Na světě však je potravin dostatek. Tedy kdyby byla světová produkce potravin distribuována rovnoměrně a dostala se ke každému a každý by měl stejný díl, nikdo by nestrádal, a ještě by byla značná rezerva (SOFI, 2017; Klytchnikova, Htenas, 2017).

4.2.5 Rozsah hladu

Rozsah hladu bere v potaz výskyt hladu (podíl podvyživených lidí na celkové populaci) a hloubku hladu v jednotlivých zemích. Kombinaci těchto parametrů dělí podle různých poměrů Jeníček a Foltýn (2010) na 5 skupin. Mezi nejpostiženější patří regiony, které mají jak vysoký podíl podvyživených, tak i velkou hloubku hladu. Mezi tyto země patří většina států Afriky, ale i Haiti, KLR nebo Bangladéš (SOFI 2018).

Po přiblížení jednotlivých pojmů je pochopitelné, že takový stav může v postižených regionech ovlivnit chování obyvatel, jejich život, vývoj celé společnosti, či může vést až k jejímu sociálnímu rozkladu.

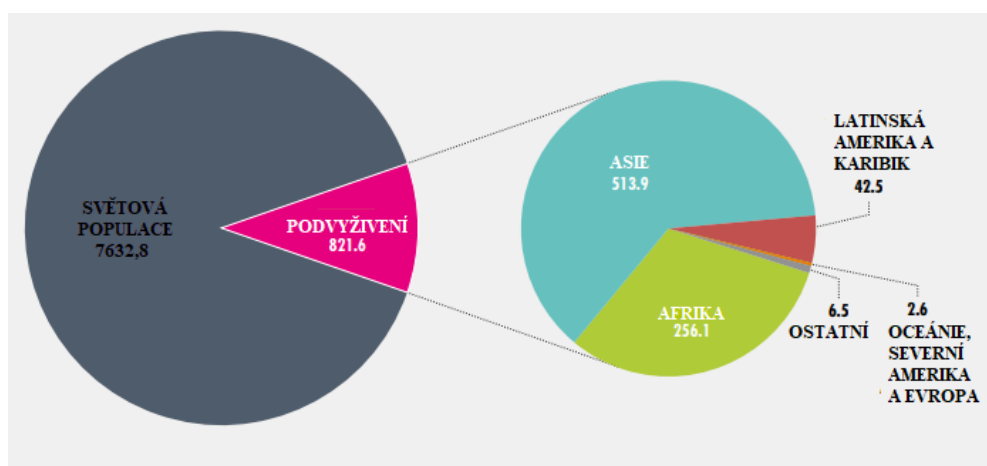
4.2.6 Podvýživa jako globální problém

Na světě je možnost vyprodukovat potravin dostatek, ale někteří obyvatelé této planety se k nim prostě nemají možnost dostat. Tato dostupnost se netýká jen vzdálenosti od části světa, který ovládá a vlastní dostatek potřebných technologií, ale především i možnosti se jakkoliv participovat na celém procesu. Nejde tedy jen o špatnou distribuci, ale o soubor všech negativně se podílejících faktorů. I když by země žijící v dostatku zvýšily přísun humanitární pomoci, nic to z dlouhodobého hlediska nevyřeší. Navíc i politické krize právě v nejohroženějších oblastech, tedy i přímé ohrožení života dobrovolníků a dalších pracovníků humanitárních organizací, jsou tak jedním z vážných důvodů, proč není možné pomoc realizovat ve větší míře. Je to především pomoc práce s moderními technologiemi a vytvářením obecných podmínek pro odstranění hladu (Jeníček a Foltýn, 2003).

Podle údajů databáze FAOSTAT (2019) je obecně rostoucí tendence osob trpících hladem – nejvíce právě v Africe, zatímco třeba v Asii je situace již stabilizovaná. Řeč je o 821,6 milionech obyvatel naší planety, které neměly v roce 2018 dostatek potravin, z toho 149 mil. dětí mladších pěti let bylo chronicky podvyživeno. V podstatě lze říct, že každý devátý člověk na Zemi hladoví nebo strádá v důsledku nedostatečně kvalitní stravy. Z toho vyplývá, že počet lidí s nedostatečnou stravou bude pravděpodobně ještě vyšší

(Kuna, 2016). Právě ve východní Africe, která je tématem diplomové práce, je potravinová situace z celé Afriky nejzávažnější. Nachází se zde něco málo přes polovinu všech chronicky podvyživených z celého afrického kontinentu, konkrétně zde mluvíme o 133 mil. chronicky podvyživených. Z tohoto čísla jsou navíc ještě čtvrtina děti. Nejhorší situace je v Etiopii, kde se za průměr tří let 2016, 2017 a 2018 uvádí hodnota 21,6 mil. chronicky podvyživených lidí. U spousty zemí, jako jsou Somálsko, Jižní Súdán či Burundi, data ani nejsou uvedena. V prvních dvou zmíněných zemích již byl dokonce OSN oficiálně vyhlášen hladomor. V roce 2019 se stále obě země nacházely na jeho hranici. Graf 1 graficky zobrazuje rozložení chronicky podvyživených ve světě vůči celkové populaci. Lze názorně vidět, že počtem podvyživených je situace stále nejhorší v Asii (FAOSTAT, 2019).

Graf 1 Rozložení chronicky podvyživených po světě, 2018 (v mil.)

Zdroj: vlastní zpracování podle SOFI, 2019

Hladomor je nejhorší variantou hladu. Je to náhlá událost, kdy dojde k akutnímu nedostatku potravin a následně k hromadným úmrtím v důsledku hladovění. Probíhá na určitém místě v daném čase.

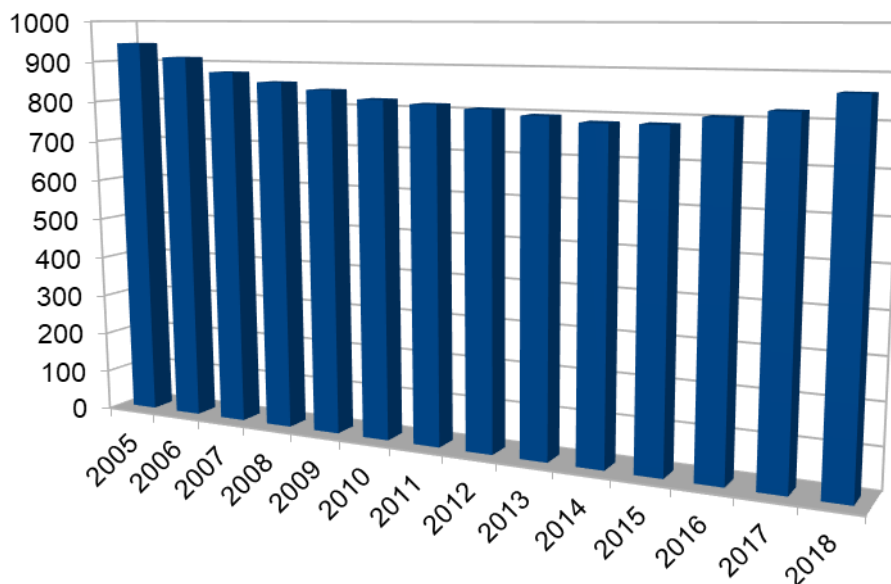
Hladomor je vyhlášen, je-li splněna trojice kritérií, a ta jsou:

- alespoň 20 % domácností se potýká s extrémním nedostatkem jídla,
- s akutní podvýživou se potýká více jak 30 % lidí
- a denně zemřou minimálně dva dospělí nebo čtyři děti na 10 000 obyvatel.

Endemická deprivace zasahuje ještě více lidí než hladomor, avšak skrytě. Zasahuje až stamiliony lidí nemocemi a tím i zkracováním délky života (UN, 2017b).

Na Grafu 2 je vidět zlepšení situace počtu podvyživených okolo roku 2015, což je vysvětlováno rychlým ekonomickým rozvojem v Asii, kdy se od daného roku dostalo mimo hranici ohrožení hladem více než 200 mil. lidí. Stoupající tendence v posledních letech může být ale zapříčiněna i obdobím sucha a jiných extrémů, jež způsobil jev zvaný El Niño (viz kapitola 4.2.8.1.1) právě v letech 2015–2016 (SOFI, 2018).

Graf 2 Vývoj počtu chronicky podvyživených ve světě v letech 2005–2018 (mil.)

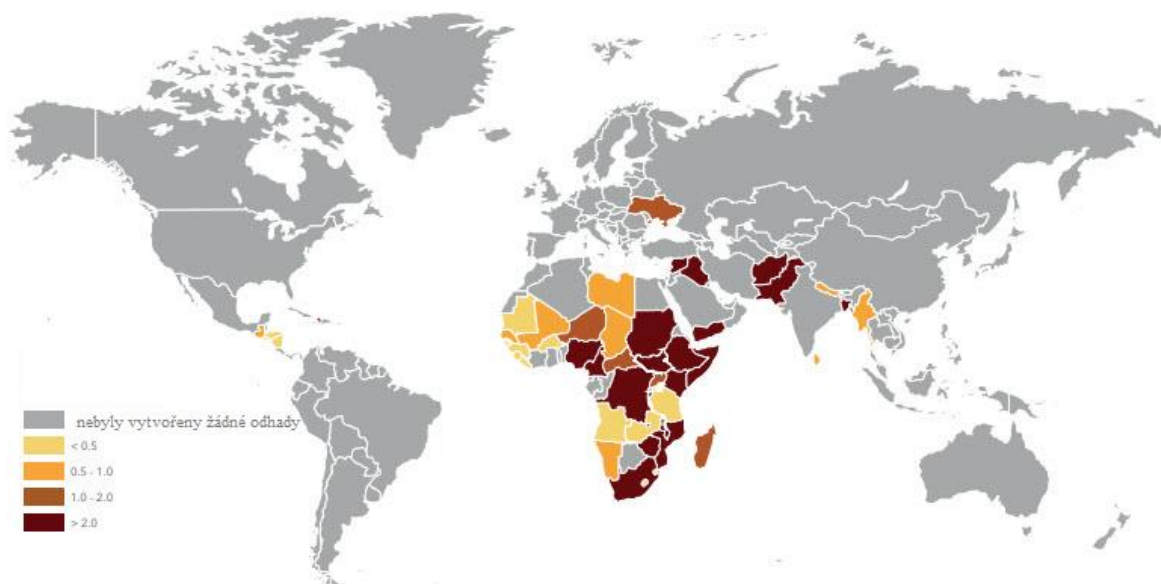
Zdroj: vlastní, s využitím dat SOFI, 2018

Podle zprávy Informační sítě pro bezpečnost potravin (FSIN) pod vedením FAO a WFP je Integrovaná potravinová bezpečnost (IPC) a Cadre Harmonisé (CH) klasifikována do pěti fází. Jedná se o mezinárodní a regionální systémy pro prevenci potravinových krizí. CH poskytuje efektivní spolupůsobení mezi aktéry v rámci analýz potravinové humanitární podpory. Zpráva sleduje potravinovou nejistotu v 61 zemích světa, které jsou náchylné k potravinové krizi a poskytuje hloubkovou analýzu příčin závažné potravinové bezpečnosti pro 26 zemí (Global Report on Food Crises, 2018).

První fází potravinové bezpečnosti je fáze Žádná nebo také minimální a druhou je fáze Stres. Takzvanou třetí fází je Krize, kdy dokonce i s humanitární pomocí nekonzumují domácnosti dostatečné množství adekvátních potravin, nebo opatření si kvalitnější potraviny

znamená takovou zvýšenou aktivitu, jež vede k rychlé spotřebě získané energie z potravy. Dochází tak k vysoké nebo vyšší než obvyklé podvýživě. Ve fázi 4, Nouzi, dokonce i s humanitární pomocí je v domácnostech zřejmá vysoká nebo vyšší než obvyklá podvýživa vedoucí k nadměrné úmrtnosti, nebo opatření si kvalitnější potravy znamená extrémně zvýšenou aktivitu, která vede k rychlé spotřebě získané energie z potravy ve velice krátkém čase. Ve fázi 5, označované jako Hladomor nebo Katastrofa, dokonce i s humanitární pomocí mají domácnosti extrémní nedostatek potravin a základních potřeb a jsou plně zaměstnány snahou je získat, hladovění, bída a smrt jsou zde evidentní. Obrázek 1 barevně ilustruje počet lidí nacházejících se ve fázi Krize. Zpráva uvádí odhady, že v roce 2016 se právě ve třetí fázi nacházelo celkem 124 mil. lidí celkem v 51 sledovaných zemích. Lze vidět, že situace je nejvážnější právě i v oblastech východní Afriky. Je však velmi složité stanovit přesné počty obětí krizí, protože někteří obyvatelé jsou v tak zuboženém stavu, že nejsou schopni se ani se dopravit do zdravotnických zařízení (SOFI, 2017).

Obrázek 1 Počet lidí (v mil.) ve fázi 3 IPC / CH (nebo vyšší) v roce 2017

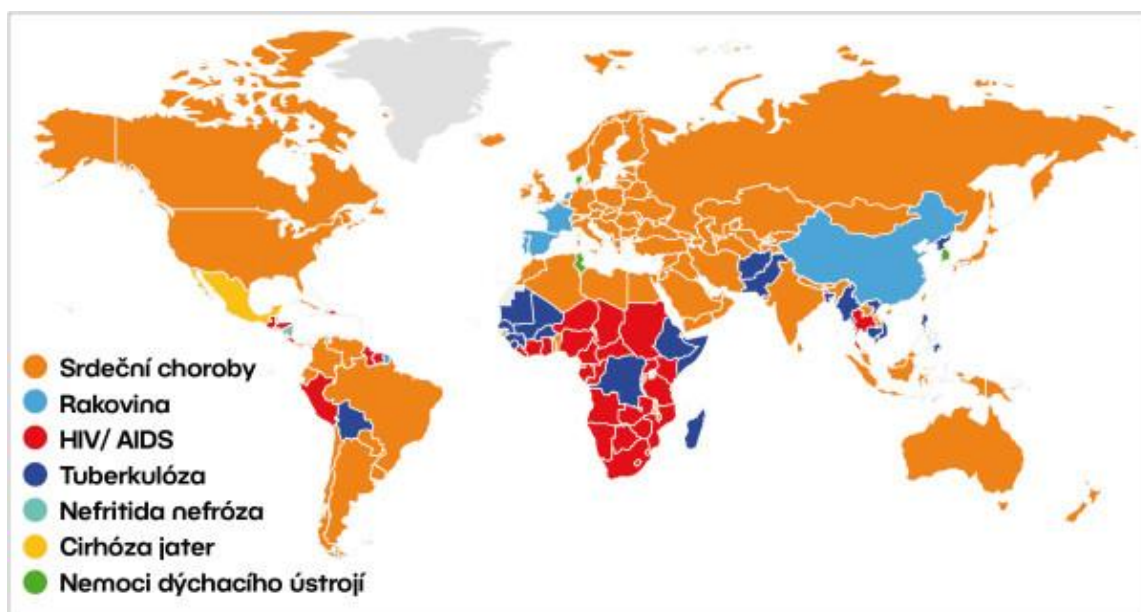
Zdroj: Food Security Portal, 2017

Dále zpráva SOFI (2017) uvádí, že nejchudší lidé za jídlo utratí až 90 % svých příjmů. Pro srovnání, podle Českého statistického úřadu (ČSÚ) tvoří v české republice

náklady na potraviny zhruba 20 % spotřebních výdajů domácností. I mírné zvýšení cen tedy může vážně ohrozit přístup k potravinám pro celé rodiny v rozvojových zemích. Nejhorší situace je právě ve východní Africe. Zde problém není způsobený jen dlouhodobě extrémním počasím, ale i velice nebezpečnými konflikty v daných regionech. Je tedy velmi obtížné do zemí i dopravovat humanitární pomoc. Jak uvedla OSN ve zprávě SOFI, začínají vzrůstat obavy, že plány dosáhnout nulového indexu hladu ve světě do roku 2030 jsou ohroženy. Počet extrémních katastrof, které mají souvislost s podnebím, včetně ničivého vedra, sucha, povodní a bouřek, se od začátku 90. let zdvojnásobil. Klimatická nestálost, stejně jako konflikty a násilí v ohrožených oblastech, jsou hybnou silou nárůstu hladu ve světě a hlavní příčinou závažné potravinové krize (SOFI, 2018; ČSÚ, 2017).

Podle WHO jsou úmrtí v rozvojových zemích zapříčiněna ve více než 50 % případů přenosnými nemocemi, neadekvátní výživou a komplikacemi během těhotenství a porodu. Mezi nejčastější příčiny úmrtí v rozvojových zemích patří průjemové nemoci, infekce dýchacích cest, ischemická choroba srdeční, HIV/AIDS (viz kapitola 4.2.7), malárie, tuberkulóza či porodní komplikace. V porovnání s ČR je smrt způsobena nejčastěji nemocemi oběhové soustavy a tvorbou novotvarů (WHO 2019c; ČSÚ, 2015). Přehledněji tuto situaci vystihuje Obrázek 2.

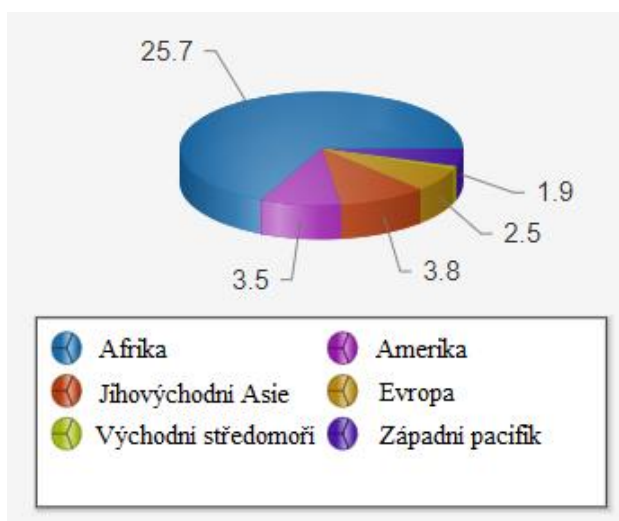
Obrázek 2 Nejčastější příčiny úmrtí ve světě

Zdroj: Nejčastější příčiny úmrtí ve světě, 2019

WHO uvádí, že je Afrika vedoucí zemí v počtu nakažených právě virem HIV/AIDS (Obrázek 3). Podle WHO bylo v roce 2017 na celém světě 37,9 mil. a z toho v Africe 25,7 mil. osob nakažených tímto virem. První příčku drží i v počtu úmrtí na toto onemocnění se 670 tisíci (WHO, 2019c).

Obrázek 3 Lidé nakažení virem HIV podle regionů (v mil.)

Zdroj: WHO, 2019c

U dětí jsou v celosvětovém měřítku jako nejčastější příčiny úmrtí uváděny plicní choroby, především zápal plic (18 % - většina v subsaharské Africe a v jižní Asii), předčasné narození a s ním spojené komplikace (14 % celkem, z toho 40 % úmrtí je během prvních 28 dnů života, ročně cca tři miliony dětí, nejvíce pak v zemích jižní Asie a subsaharské Afriky), porodní komplikace (9 %), průjmová onemocnění (11 %) a malárie (7 %). I přesto se podařilo snížit dětskou úmrtnost, v rozvojových zemích o 39 % od roku 1990, a to především díky zahraniční pomoci, ať už se jedná o očkování dětí, potravinové dodávky, lékařskou pomoc nebo zlepšení hygienických podmínek. Hrůzným příkladem může být zdravotnictví ve Rwandě, kdy na jednoho lékaře připadá 28 tisíc pacientů (UNICEF ČR, 2019). Více než třetina dětských úmrtí ve světě je spojena s podvýživou a přibližně 50 % dětí nakažených HIV umírá před dosažením dvou let věku. V afrických zemích se úmrtnost dětí do pěti let z důvodů souvisejících s HIV/AIDS pohybuje ročně v rozpětí od 10 % do 28 % (UNICEF, 2015).

4.2.7 HIV

Lidský virus deficitu imunity (HIV) způsobuje onemocnění nazývané jako Syndrom získaného selhání imunity (AIDS). K reprodukci potřebuje lidskou buňku a může přežívat pouze v tělních tekutinách, jako jsou krev, sperma nebo sliny. K přenosu viru pak dojde přenosem na sliznici dalších osob, tedy i z matky na dítě. Mezi nejčastější šíření viru patří přenos sexuálním stykem. Virus HIV je specifický v tom, že napadá buňky, jež jsou dirigenty imunitního systému, tedy buňky, které slouží k obraně proti viru samotnému. Tyto buňky se nazývají CD4+. Jde o typ lymfocytů, do jejichž jádra se virus za pomoci speciálního enzymu, zvaného reverzní transkriptáza, inkorporuje do jejich jádra a čas od času se namnoží. Proto se nemusí projevit hned. V posledních fázích je tento proces podpořen extrémním vyčerpáním organismu, který musí vyvinout nezměrné úsilí na zvládnutí i té sebemenší infekce. U nemocného propuká AIDS a virus se začíná masivně šířit organismem. HIV může přímo působit na centrální nervový systém a vyvolat neurologická postižení (Centers for Disease Control and Prevention, 2019).

4.2.8 Příčiny potravinového problému

Pokud chceme řešit jakýkoliv problém, musíme znát jeho příčiny. Stejně tak je to s příčinami potravinového problému. Hlavní příčiny můžeme zjednodušeně rozdělit do dvou skupin. Jednak příčiny způsobené změnami klimatu a příčiny způsobené člověkem.

4.2.8.1 Příčiny způsobené klimatem

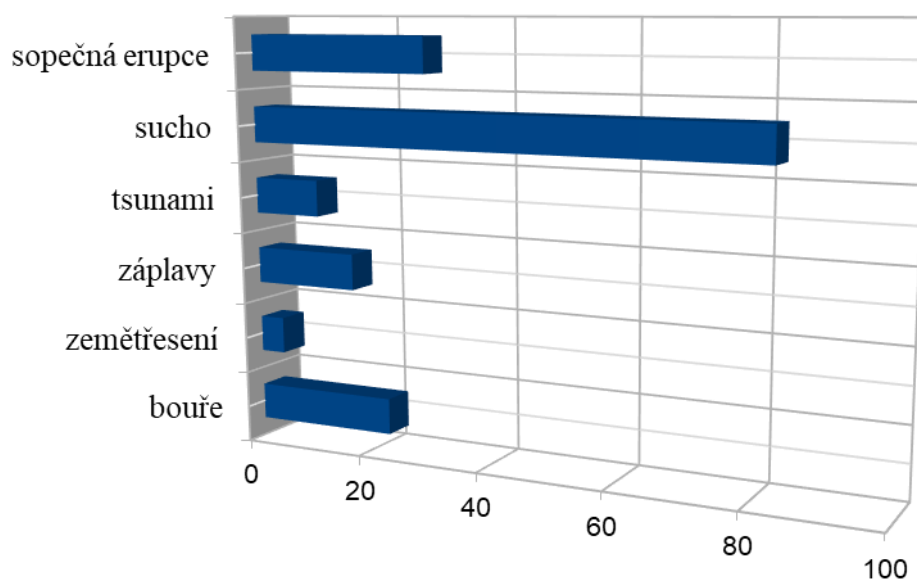
Proměnlivost klimatu a jeho extrémní výkyvy negativně ovlivňují celou řadu procesů zajišťování potravin. Ztráta produktivity se podepisuje na zvýšeném dovozu potravin, vznikají skokové cenové rozdíly a roste volatilita. Rovněž je zhoršena bezpečnost potravin vlivem kontaminace plodin, vypuknutí škůdců a chorob z důvodu intenzity dešťových srážek nebo změn teploty.

Zpráva SOFI (2017) zmiňuje 23 zemí čelících extrémním povětrnostním událostem, jež ztížily potravinové podmínky více než 38 mil. lidem. Značná část z nich jsou právě Afričané. Dlouhodobě suché počasí zhoršuje produkci obilovin, tím ovlivňuje nejen životní podmínky, ale i ceny potravin. Od roku 2015 sužuje sucho Etiopii, Somálsko, Keňu, Ugandu, Malawi, Mosambik, Madagaskar a Zimbabwe. Záplavy zase zapříčinily rostoucí ceny rýže, jelikož ovlivňují jejich hlavní pěstitelské oblasti Asie. V Karibiku, především

na Haiti, jsou to hurikány, které trápí tamní obyvatele, pěstitele zemědělských plodin a chovatele hospodářských zvířat. Zpráva předpovídá, že i v nejbližších letech budou extrémní povětrnostní události hlavními hnacími silami potravinové nezabezpečení. Nedostatek potravin zapříčiňuje také konflikty, země se stávají nestabilní a je nutné posílení jejich politické vůle. Neúroda a následné konflikty jsou také příčinou hromadné migrace lidí. Nucené vysídlování narušuje životní podmínky, omezuje přístup k pracovním příležitostem a migranti jsou odkázáni na zdroje a zabezpečení v hostitelských komunitách.

Novější zpráva SOFI (2018) uvádí konkrétní klimatické jevy, jež mají největší podíl na škodách napříč různými sektory (Graf 3) a uvádí i konkrétní poškození oblastí v rámci zemědělství (Graf 4).

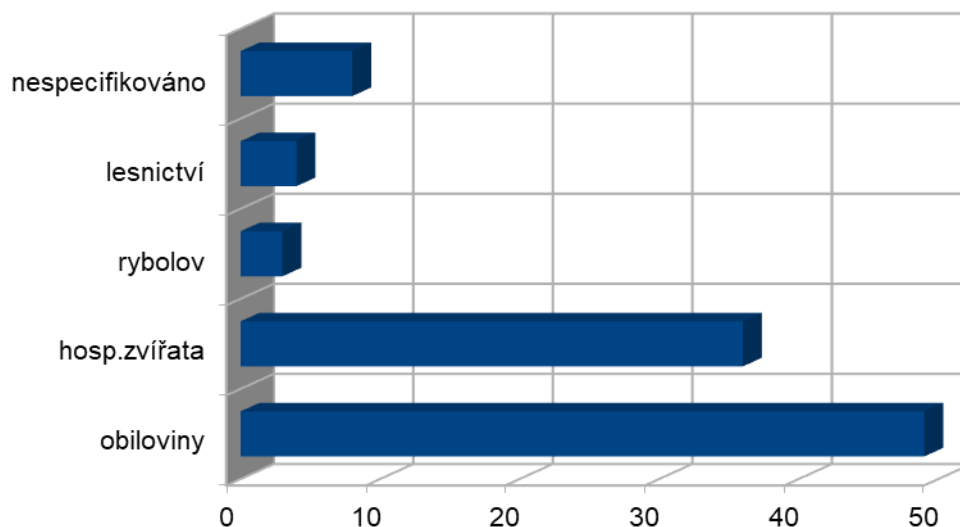
Graf 3 Poškození a ztráty způsobené jednotlivými klimatickými změnami (v %)

Zdroj: vlastní úprava s použitím dat SOFI, 2018

Graf 4 Poškození a ztráty způsobené klimatickými změnami v zemědělství (v %)

Zdroj: vlastní úprava s použitím dat SOFI, 2018

Je žádoucí, aby byly stabilní klimatické podmínky alespoň nějakým způsobem zachovány. Plodiny, které se v postižených zemích pěstují, jsou zvyklé na dané podmínky a alespoň částečně pokryjí potřeby obyvatel. Za účelem zvýšení produkce rozvojové země přecházejí k intenzivnímu způsobu zemědělství. Krátkodobě se sice produkce zvýší, ale obdělávané plochy obhospodařované chemickými hnojivy, jsou poté mnohem náchylnější k dopadům přírodních změn. Avšak ve východní Africe se využije podle FAO pouze 0,4 % hnojiv použitých na celém světě. Dochází ke ztrátám přírodních bariér, a to umožňuje negativním vlivům působit na mnohem větší rozloze (Jeníček a Foltýn, 2003; FAOSTAT, 2019).

Zemědělská výroba je úzce spjata s půdou, kvalitní půda je tedy nezbytným faktorem zajištění potravinové bezpečnosti. Hodnotí se nejen její kvalita, ale i množství. Pro tento účel slouží ukazatel výměra zemědělské a orné půdy a jejich přepočítání na jednoho obyvatele. Kvalitativně se půda hodnotí z hlediska spodní vody, morfologie terénu, bonity půdy, náchylnosti k erozi, kontaminace průmyslovými odpady, aj. Velkým problémem v sektoru zemědělství v rozvojových zemích je i velmi nízká produktivita práce. Často je používáno ruční nářadí a chybí jim vhodné prostředky k melioraci půd. Dlouhodobé snahy o zvýšení produktivity práce v rozvojových oblastech se netýkají pouze rozvoje mechanizace, výzkumu či hnojiv, ale také rozvoje infrastruktury a nutných pozemkových reforem (Kuna, 2010).

Největší a nejhroživější klimatické změny s sebou přináší jev zvaný El Niño, který narušuje veškerou křehkou rovnováhu v regionech, do kterých zasahuje. Tyto jevy ovlivňuje změněná cirkulace nad Tichým oceánem v místech, kde se ohřívá tamní mořská hladina. Má navíc vliv na celou naši planetu, zvláště v souvislosti s globálním oteplováním, které jeho projevy může umocňovat. Zatímco na pobřeží Severní i Jižní Ameriky přináší El Niño silné srážky, na jiných částech způsobuje jejich odklon, a tím následná ničivá sucha, nebo v dalších částech, jako dříve v Austrálii, rozsáhlé záplavy. Vědci dnes celý soubor interakcí spojených s jevem El Niño považují za nejvýznamnější známý zdroj meziroční proměnlivosti počasí a klimatu v různých částech světa (FAO, 2019). Světová meteorologická organizace (WMO) vytváří každoročně modely, které by měly předpovědět sílu a chování jevu v daném roce. *"Včasné předpovědi tohoto jevu pomohou zachránit mnoho životů a předejdou značným ekonomickým ztrátám"*, napsal do zprávy generální tajemník WMO Petteri Taalas. Tato předpověď je základním zdrojem informací pro odborníky, preventisty z OSN, kteří pomáhají obyvatelům dotčených zemí připravit se na dopady jevu, ať už v zemědělství, rybnářství či energetice. Význam WMO a jeho výzkumu a sledování se například prokázal v asijském Afghánistánu, zemi, která je mimořádně zranitelná vůči hydrometeorologickým rizikům. Jen v období mezi lety 1980 až 2015 ztratila země při událostech souvisejících s počasím, podnebím a vodou téměř 15 tisíc životů. Mezinárodní databáze katastrof uvádí, že téměř pětina z nich byla způsobena bleskovými povodněmi či běžnými povodněmi a následně také sesuvy půdy a lavinami. WMO nemůže katastrofám zabránit, ale díky podrobnému sledování a rozboru opakujících se jevů může podat včasné varování a zachránit tak minimálně lidské životy (WMO, 2016).

Jak již bylo zmíněno, El Niño může mimo jiné způsobit anomálie, jako jsou prudké deště, záplavy, extrémní teplo nebo i zimu, které mají přímý vliv na zemědělství. Negativně se v klimatických změnách projevuje po celém světě, v Africe však nejvíce zasahuje oblasti jižní a východní Afriky a pás Sahel, oddělující Saharu od afrických tropických pralesů. Tento jev se vyskytuje v cyklech obvykle po dvou až sedmi letech. Podle SOFI (2018) je podvýživa až ve 36 % zemí způsobena výskytem střídavých období sucha.

Časté záplavy zase ovlivňují místní infrastrukturu. Poškozené cesty omezují pohyb místních obyvatel nejen za obchodem, ale i ke zdravotnickým službám. Dochází také

ke zničení zemědělské půdy či jejím splavům. Takto degradovaná půda se stává mrtvou a ztrácí svou schopnost vsáknout a tím zadržet vodu při extrémních srážkách, a i to je důvod vzniku povodní (Kuna, 2010). Kuna (2004) také mluví o problematických náletech sarančat, jež stěžují zemědělské podmínky, ale i samotnou existenci místních obyvatel. Přístupy ke zdrojům pitné vody jsou v zasažených oblastech velice ceněny a v dobách neúrody může na těchto místech snáze docházet ke konfliktům. K největším výskytům konfliktů bude i v následujících letech docházet v oblastech jezer a řek, které jsou sdíleny více než jednou zemí.

V takto zaplavených oblastech se snáze šíří plísňe, škůdci, nemoci, vyskytují se epidemie cholery v důsledku nedostatku čisté vody. Na takto poškozené půdě se zase mnohem snadněji odrážejí i klimatické změny a katastrofy počasí. FAO ze zemědělské databáze vytvořila statistickou analýzu 140 středně závažných a velmi závažných katastrof souvisejících s klimatem v období let 2003 až 2013, které zasáhly 67 rozvojových zemí a ovlivnily životy minimálně 250 tisíc lidí. Analýza prokázala ekvivalent ztrát ve výši 333 mil. tun obilovin, luštěnin, masa, mléka a dalších komodit neboli v průměru sedm procent potravinových dávek na obyvatele po každé přírodní katastrofě. V naprosté většině zemí navíc chybí zdroje pro náhradu nedostatečné nebo zničené úrody (SOFI, 2018).

4.2.8.2. Příčiny způsobené člověkem

Pochopitelně nelze všechna negativa ponechat jen na přírodě. Člověk je tím, kdo znečišťuje prostředí, kdo mění přirozený běh přírodních jevů a zasahuje do tváře Země.

- Populační růst

Populační růst se koncentruje zejména do méně rozvinutých chudých oblastí světa. Zvyšuje se sociální napětí mezi chudými a bohatými, ale také mezi různými etniky a náboženskými skupinami, které přerůstá v rozsáhlé konflikty. Problémem může být i to, že dochází k velice rychlému nárůstu počtu obyvatel ve většinově muslimských zemích (především Asie, severní Afrika), což povede k nerovnovážnému zastoupení náboženství a možnosti náboženských třenic nebo válek (World Population Prospects, 2017).

Zatímco ve vyspělých částech světa se růst počtu obyvatel zpomaluje a snižuje, ačkoliv nehrozí žádná potravinová krize, v rozvojových zemích obyvatelstvo roste závratnou rychlostí bez potřebného růstu hospodářství a produkce potravin. Tento jev

zapříčiňuje již výše zmíněná neukončená demografická revoluce, kde probíhá setrvačnost i díky věkové struktuře místního obyvatelstva. Tento populační růst je velmi podstatným důvodem pro zhoršování již tak problémové situace s potravinami. Dalo by se říct, že z velké části sami obyvatelé zhoršují situaci nekontrolovatelnou porodností. Ačkoliv mnoho humanitárních projektů je věnováno osvětě v tomto směru, stále se, především v Africe, denně rodí desítky dětí, které navíc zemřou do pěti let věku (Kuna, 2010).

- Degradace půdy

Degradace půdy je jednou z vážných příčin vzniku potravinového problému, protože představuje podstatný pokles produkční kapacity půdy. Důsledkem nejčastěji bývá ztráta organické hmoty, klesá úrodnost půdy, vzniká eroze, nepřiměřená slanost a kyselost půdy a také roste množství kontaminujících látek v půdě. K degradaci půdy patří rozsáhlé odlesňování, nesprávné zavlažování, hojné využívání chemie a těžké mechanizace, nevhodné metody osevu, případně nesprávné plodiny, vyhlazování přirozené vegetace, přílišné spásání (zejména poblíž vodních zdrojů). Přispívá i pěstování monokulturních plodin, zejména těch určených k exportu, jako je kakaovník, bavlník, podzemnice olejná, kaučukovník nebo kávovník, obsazujících plochy, na kterých domácí obyvatelé pak nemají možnost pěstovat základní potraviny (Kuna, 2010). Tyto aktivity navíc vedou k vyčerpání živin v půdě a postupně k její celkové neúrodnosti, čímž zaniká i možnost dále ji v budoucnu obdělávat. Velkou hrozbou pro zemědělskou produkci jsou také tzv. suché oblasti, které se rozrůstají četným odlesňováním svažitého terénu. Odlesňování těchto oblastí vede k erozi půdy a následně zapříčiňuje rozšiřování pouští a polopouští (tzv. desertifikace), tím snižuje zemědělskou produktivitu a dostupnost potravin (Jeníček a Foltýn, 2010).

I přesto, že má Afrika obrovský půdní potenciál, je podle WB (2019a) závislá na importu plodin. Za takovou situaci nejsou zodpovědné pouze klimatické podmínky či špatné obstarávání půdy, ale především špatná legislativa agrárního sektoru a korupce.

Celosvětová ekonomická krize v roce 2008 vyvolala vážnou potravinovou krizi spojnou s obrovským nárůstem cen zemědělských produktů, jako je pšenice, rýže, kukuřice a dalších obilovin. Staly se moderními takzvané zábory půdy, kdy země s velkými počty obyvatel hledají příležitosti k produkci potravin mimo své území. Přesouvají se do rozvojových zemí, kde jsou výrobní náklady nižší. Zahraniční subjekty

skupují (či pronajímají) obrovské zemědělské plochy, ale i oblasti bohaté na nerostné suroviny, např. ropu. Tento systém by mohl fungovat, kdyby se zahraniční investoři dělili o výnosy s místní populací, avšak zábory slouží většinou jen k zajištění bezpečnosti vlastního národa. Nejčastěji se paradoxně jedná o území s nejhorší potravinovou situací, například o Etiopii či Jižní Súdán. V Zambii například Čína zabrala 2 mil. hektarů půdy na produkci plodin na výrobu biopaliva a od roku 2009 tam pracují dokonce samotní Číňané (Kuna, 2010).

Začíná se hovořit o tzv. nové formě kolonialismu. Tím snižují možnosti rozvojovým zemím na vyřešení potravinového problému. Snižuje se výměra půdy na jednoho obyvatele, zemědělci ztrácejí přístup ke zdrojům, pastvu, rybolov, lov, sběr plodů a dřeva a jsou nuceni migrovat do měst, kde ne vždy seženou práci, a tak se ocitají na pokraji společnosti. Většina zainteresovaných obyvatel nedostává žádnou náhradu za způsobenou škodu anebo zřídka pokrývá její skutečnou hodnotu. Za takto nespravedlivé kompenzace je zodpovědná korupce v postižených oblastech (Medium, 2016).

- Politické nepokoje a válečné konflikty

Oblast východní Afriky je domovem až 160 různých etnických skupin (Zuccotti, 2018). Při ozbrojených konfliktech může dojít k znemožnění produkce potravin a dostupnosti potravy přerušáním transportu, obchodu a trhu. Proto nedostatkem potravin trpí i země, které by jinak byly schopné se postarat o svou potravinovou zásobu, ale nemohou tak činit právě z důvodu válečných konfliktů nebo občanských nepokojů. Většinou se jedná o země s autokratickým režimem vládnutí. Často trpí i okolní země, a to přerušeným obchodem, terorismem či migrací (Jeníček a Foltýn, 2010). Nejhorší situace však panuje v Ugandě, Keni a Etiopii, kde podle OSN k polovině roku 2019 bylo v každém z těchto států přes 1 mil. migrantů. Celkový počet uprchlíků ve východní Africe je 7,9 mil., což je 1,8 % celé východoafrické populace. Tito lidé jsou závislí na humanitární potravinové pomoci (SOFI, 2018; UN, 2019; Migration data portal, 2019). Politická nestabilita také odrazuje jak domácí, tak zahraniční investory, kteří by mohli přinést investice do zemědělství, vylepšit zaměstnanost a zvýšit hospodářský růst. Postižené země se tak dostávají do bludného kruhu, který vede jen ke zvyšování bídy a chudoby (Kuna, 2010). Díky dlouhodobým válečným konfliktům je snižována zemědělská produkce, ubývají zásoby potravin a rostou jejich ceny (Jeníček a Foltýn,

2010). Při konfliktech lidé často neumírají v boji, ale na nemoci. Při hromadných přesunech obyvatelstva kolabuje veřejné zdravotnictví, a to má za následek rozšíření epidemií. Příkladem může být největší uprchlický tábor Dadaab nacházející se na východním území Keni a je spjat se špatnou situací v sousedním Somálsku. Somálsko by mohlo mít všeobecnou výhodu přístupu k moři, avšak nevyužívají ji, a to především z důvodu častých loupežných přepadení lodí místními piráty (Collier, 2009; Kuna 2016).

Měly by se nad svým chováním zamýšlet i lidé ve vyspělých státech. Hlavní příčinou znečištění ovzduší (spalování fosilních paliv) je také hlavní přispěvatel ke změně klimatu, což ovlivňuje zdraví lidí různými způsoby. V letech 2030 až 2050 se očekává, že změna klimatu způsobí ročně 250 tisíc dalších úmrtí způsobených podvýživou, malárií, průjmem a tepelným stresem (WHO, 2019d).

- Náboženské příčiny

Občanské konflikty často pramení z rozdílných náboženství v zemi, čímž se situace ještě více stupňuje. Když pomíneme již řešené konflikty, z náboženských hledisek vyvstává ještě jeden problém, a to je výhrada některých náboženství k určitému druhu jídla. Především v Asii (Indii) není možné požívat hovězí maso, v arabských a islámských zemích zase vepřové. Oboje je problémem, protože právě deficit proteinů z masa způsobuje těžké poruchy, a to především dětského organismu. Náboženské problémy proto mají vážné důsledky, které směřují k hladomorům, chudobě, zvýšenému násilí a nesnášenlivosti. Této situaci ani nepomáhají uměle vytvořené hranice, často se jedná o přímky vytvořené v dobách kolonizace a naprosto nerespektují hranice kmenové. Vnitřní náboženské konflikty mohou vyústit až v genocidu. Taková situace nastala ve Rwandě, Burundi i Súdánu.

Je zřejmé, že při takto složité problematice, jakou je bezesporu hlad a hladomor, existuje faktorů, jež hrají významnou roli, mnohem více. Nejčastěji jsou (kromě již uvedeného) zmiňovány kulturní zvyky, nemoci, které postihují obyvatele v nejproduktivnějším věku, a v neposlední řadě nedostatek nezávadné pitné vody (Kuna, 2010; Encyclopaedia Britannica, 2019).

4.3 Charakteristika východní Afriky

Afrika je třetím největším světadílem a rozkládá se na více než 30 mil. km². Počtem obyvatel je v roce 2018 však druhá za Asií se svými 1,3 mld. obyvatel. Průměrná nadmořská výška kontinentu je 750 metrů. Východní Afrika se rozkládá na 19,3 mil. km² a jedná se o nejrozlehlejší oblast afrického kontinentu. Východní Afrika je součástí tzv. subsaharské Afriky, do které patří státy na jih od Sahary. Subsaharská Afrika zaujímá 24,3 mil. km² a koncentrují se zde čtyři pětiny obyvatel celé Afriky (World Population Prospects, 2017; FAOSTAT, 2019).

Také jde v rámci Afriky o region nejlidnatější. Hustota obyvatel k roku 2018 je zde 65 na km² a pouze 29 % obyvatel žije ve městech. Věkový medián, což je střední hodnota rozdělující populaci podle věku na dvě stejně početné části, je zde ještě nižší než africký průměr, a to 18,1 let. Nejlidnatějším státem východní Afriky je Etiopie, která je na 12. pozici v lidnatosti na celém světě. Svět, ale i africký kontinent, čelí v současnosti vysoké urbanizaci. Ve východní Africe však zůstává ve venkovských oblastech stále 72 % lidí. V porovnání se světem je to o 27,3 % více, tedy v roce 2018 žilo ve městech 55,3 % lidí. Čelíme rostoucímu trendu, jelikož v roce 2000 žilo ve městech pouze 46,7 % a v roce 2050 se odhaduje tato hodnota až 68 %. Pro představu v České republice žije mimo města pouhých 26 % obyvatel. Ze zemí východní Afriky zůstává na venkově nejvíce lidí v Burundi (87 %), v Malawi a Rwandě (obě 83 %). Naopak nejvíce lidí ve městech je v Džibutsku (78 %) a na Seychelách (57 %) (World Urbanization Prospects, 2018). V Tabulce 2 můžeme vidět srovnání pěti regionů Afriky podle různých kritérií.

Tabulka 2 Srovnání afrických regionů podle daných parametrů (2018)

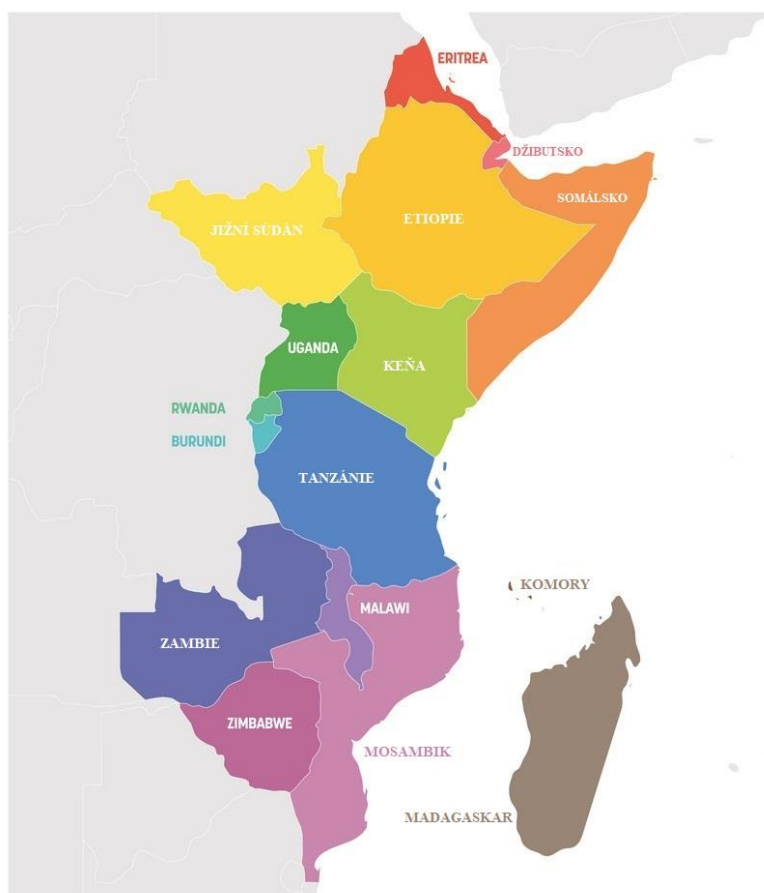
Afrika	Celková populace (mil)	Rozloha (km ²)	Hustota (obyv./km ²)	Městská populace (%)
Východní	434	6 667 000	65	28
Západní	391	6 064 000	65	47
Severní	241	7 770 000	31	52
Střední	174	6 500 000	27	50
Jižní	66	2 650 000	25	64

Zdroj: FAOSTAT, 2019

OSN dělí Afriku na pět regionů, a to na severní, jižní, západní, střední a východní. Existuje zde 58 států a z toho čtyři nezávislá území. Pojem východní Afrika můžeme najít v několika různých modifikacích. Budeme vycházet z klasifikace OSN, která do tohoto největšího afrického regionu zahrnuje 18 států (viz Obrázek 4), a to (UNCTAD, 2016):

Burundi	Komory	Seychely
Džibutsko	Madagaskar	Somálsko
Eritrea	Malawi	Tanzanie
Etiopie	Mauricius	Uganda
Jižní Súdán	Mosambik	Zambie
Keňa	Rwanda	Zimbabwe

Obrázek 4 Mapa východní Afriky

Zdroj: VectorStock, 2019

Východní Afrika se rozkládá přibližně mezi obratníkem Raka na severu a obratníkem Kozoroha na jihu. Převládá zde středně vlhký tropický podnebný pás, kromě Somálska, části Džibuti a Eritrei, kde je klima podstatně sušší. Většina území je také geologicky činná, a to právě v místě Východoafrické příkopové propadliny, která vede od Eritrei až po Mosambik. Geograficky je východní Afrika jedna z nejčlenitějších oblastí. Z části leží na největším africkém poloostrovu – Somálském, kde příroda vytvořila divy, jako je Velká příkopová propadlina, Kilimandžáro a Mount Kenya, největší africké jezero Ukurewe či jezero Turkana. Nejdůležitější řekou v oblasti je Bílý a Modrý Nil stékající z Etiopské vysočiny a Viktoriina jezera. Tyto vodní zdroje i zasněžené vrcholky nejvyšších hor jsou důležitým zdrojem vody. Hory tlačí vlhký vzduch z Indického oceánu takzvanými východními pasáty, což způsobuje více vlhkosti. V těchto oblastech žije velký počet obyvatel, ti jsou však velice izolováni od vnitřního i mezinárodního obchodu a výnosy ze zemědělství jsou tak ztraceny v nákladech na přepravu do ostatních oblastí (Berglee, 2012).

Unikátní geografie a vhodnost pro zemědělství učinily z východní Afriky cíl evropských průzkumníků a kolonizace v 19. století, což zemím přineslo další utrpení. Jednalo se o kolonizátory především z Francie, Velké Británie, Itálie a Španělska (Aryeetey-Attoh, 2010).

Ačkoliv většina států východní Afriky má poměrně velké množství nerostného bohatství, nejsou schopné je těžít, a tak na případné těžbě bohatnou jen cizí firmy. Těží se především v oblasti Viktoriina jezera, kde probíhá těžba kobaltu, zinku, olova, stříbra, kadmia, germania wolframu, zlata, diamantů, mědi, cínu, sádrovce a vápence. Z hlediska hospodářského významu tedy lze zmínit pěstování kukuřice, manioku, rýže, kávovníku, banánovníku, bavlníku a tabáku. Stejně tak by bylo možné získat více příjmů z cestovního ruchu, ale oblast je velice riziková z hlediska bezpečnosti a chybí též zmíněná infrastruktura. Poslední vlády v této oblasti byly zkorumpované a autoritářské, některé státy byly rozděleny politickými převraty a etnickým násilím. Pouze Keňa, Tanzanie a Uganda měly relativně stabilní vlády. Keňu, Ugandu a Tanzanii, Burundi a Rwandu spojuje také obchodní blok Východoafrické společenství (EAC), který usnadňuje obchodování a je jedním z pilířů Afrického hospodářského společenství. Džibutsko, Eritrea, Keňa, Somálsko, Uganda, Súdán a Jižní Súdán zase spolupracují v Mezivládním úřadě pro rozvoj (IGAD) (Berglee, 2012; UN, 2019b).

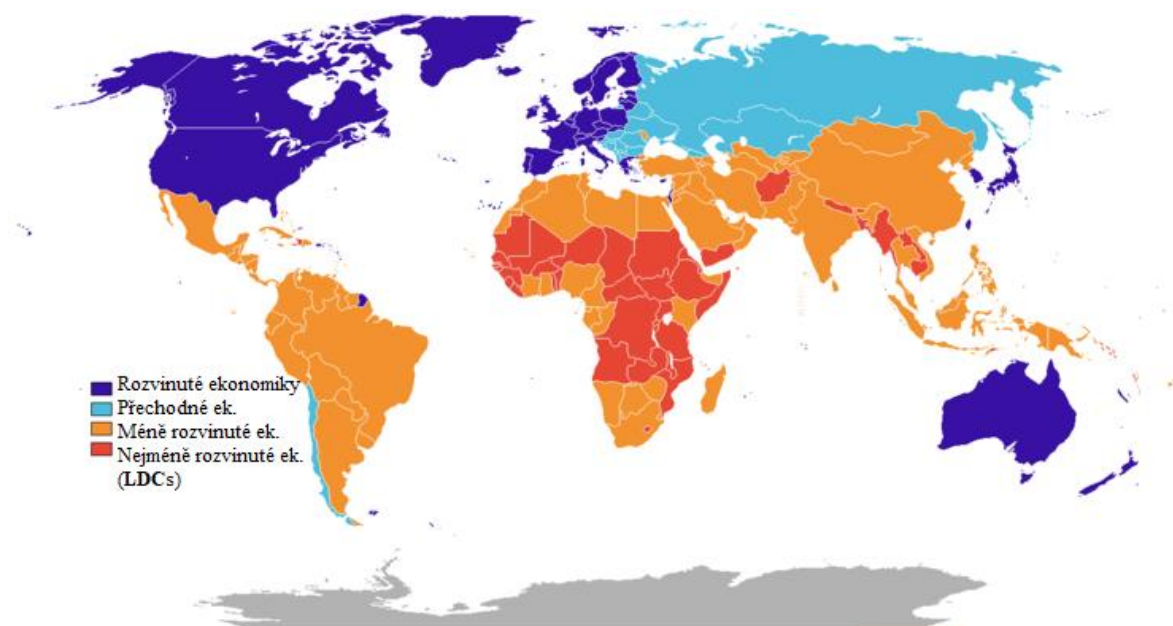
Několik částí východní Afriky proslulo množstvím divoce žijících zvířat na jejím území, a to slonů, žiraf, lvů, zeber a nosorožců. Postupně však byla jejich populace takřka vybita, hlavně u slonů a nosorožců. Proto jsou dnes (nejen) tato zvířata chráněna v národních parcích jako je Serengeti, který se rozprostírá na území severní Tanzánie a mohl by tak být zajímavým cílem pro mnoho cestovatelů. Turismus je však nejvíce rozvinut na ostrovech v Indickém oceánu, Mauriciu, Madagaskaru a Seychelách (Kuna, 2004).

4.3.1 Ekonomická charakteristika regionu

Země východní Afriky jsou zařazeny do tzv. nejméně rozvinutých zemí (LDC, viz Obrázek 5). Je to označení pro skupinu rozvojových zemí, které jsou na tom z hlediska životní úrovně obyvatel a ekonomické úrovně vůbec nejhůře. Platí pro ně řada zvýhodnění oproti běžným rozvojovým zemím, a to například v oblasti mezinárodního obchodu. Při zařazení státu mezi takové země musí stát splnit všechna tři daná kritéria:

- Kritérium nízkého příjmu – tj. jejich hrubý národní důchod (HND) se ve tříletém průměru pohybuje pod 992 amerických dolarů (USD) na obyvatele
- Kritérium slabosti lidských zdrojů – určeno na základě zvážení faktorů (kalorického příjmu na osobu, zdraví, vzdělání, gramotnosti)
- Kritérium ekonomické zranitelnosti – vychází z nestability zemědělské produkce, nestability vývozu, ekonomického významu moderních odvětví (př. podíl služeb na hrubém domácím produktu (HDP)), rozmanitosti vyváženého zboží, nevýhody „ekonomické malosti“

Obrázek 5 Nejméně rozvinuté státy světa (2019)

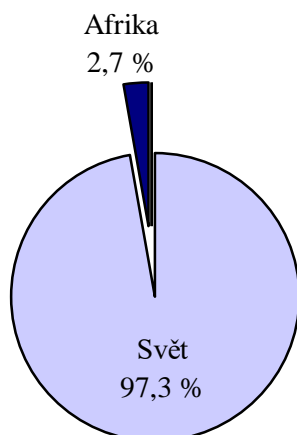

Zdroj: Wikimedia Commons, 2019

Ekonomická síla státu je vyjadřována ukazatelem hrubého domácího produktu (HDP). HDP určuje tržní hodnotu zboží a služeb produkováných danou zemí v daný rok v dolarech. Nominální hodnota HDP je určována v tzv. běžných cenách a charakterizuje ekonomickou sílu země. Oproti tomu reálné HDP se určuje v tzv. stálých cenách a jeho meziroční změna charakterizuje dynamiku vývoje ekonomiky země.

Podle hodnot WB z roku 2018 činí světová hodnota HDP 85 804 mld. USD. USA je na prvním místě s 20 494 mld. USD, druhá je ČLR s 13 608 mld. USD a třetí je Japonsko se 4 971 mld. USD. Tyto tři státy se podílejí na světovém HDP ze 45,5 %. Afrika se na světovém hospodářství podílí zhruba 2,7 % s 2 359 mld. USD (viz Graf 5) (WB, 2019a).

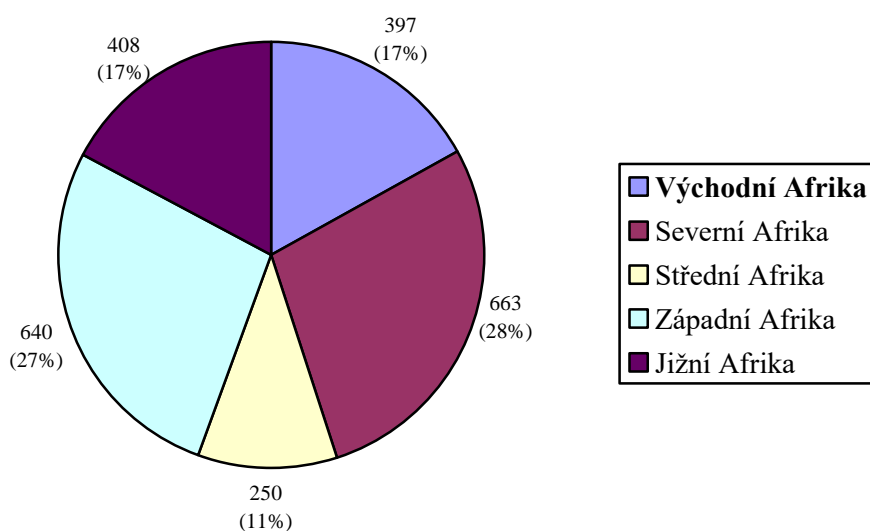
Graf 5 Podíl Afriky na světovém HDP (2018)

Zdroj: vlastní s použitím dat WB, 2019a

Východní Afrika v roce 2018 dosáhla hodnoty nominálního HDP 397 mld. USD. Na této hodnotě se nejvíce podílely státy Keňa s 88 mld. USD, Etiopie s 84,4 mld. USD a Tanzánie s 57,4 mld. USD. Dokonce má tato trojice států více než poloviční zásluhu na celkovém HDP východní Afriky. Průměrná hodnota HDP na stát východní Afriky je 22 mld. USD. Z hlediska porovnání HDP s ostatními africkými regiony má východní Afrika po střední Africe nejnižší ekonomickou sílu (viz Graf 6) (UNCTAD, 2019).

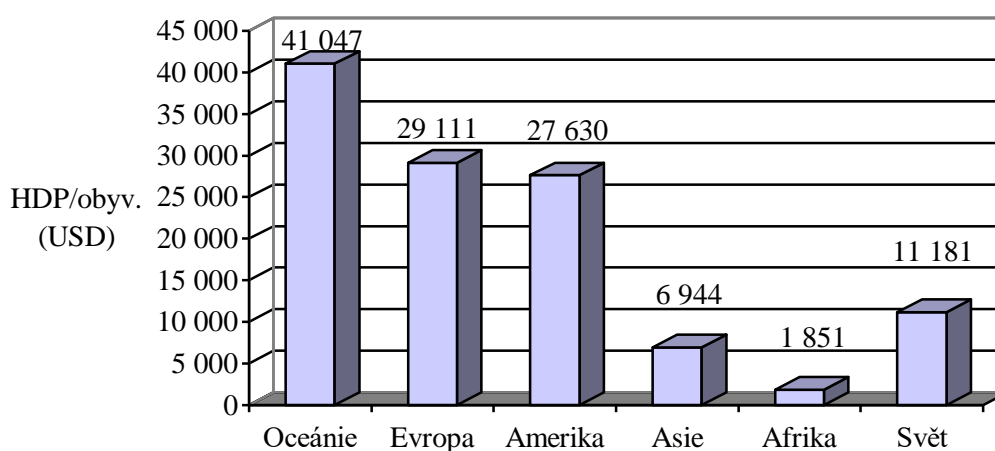
Graf 6 HDP v afrických regionech (2018)

Zdroj: vlastní s použitím dat UNCTAD, 2019

Co se hodnot HDP na obyvatele týče, které značí ekonomickou úroveň státu, jsou ve světě markantní rozdíly. Při porovnání těchto hodnot se světovými regiony se Afrika v roce 2018 taktéž vyskytovala na nejhorší pozici. Databáze UNSTAD (2018) nabízí tento údaj pro svět 11 181 USD. Africký kontinent se pohyboval hluboko pod světovým průměrem s 1 851 USD/obyv. Graf 7 porovnává světové kontinenty navzájem právě podle hodnot HDP na obyvatele v běžných cenách (2010).

Graf 7 Porovnání vybraných oblastí podle hodnot HDP/obyv. (2018)

Zdroj: vlastní úprava podle dat UNSTAD, 2019

Východní Afrika je na tom ze všech oblastí Afriky nejhůře s 943 USD na hlavu, a to i přes to, že je toto číslo zvyšováno hodnotou dvěma turisty populárních východoafrických států (Mauricius a Seychely), které se svými hodnotami 11 366 USD/obyv. a 16 111 USD/obyv. převyšují dokonce celosvětový průměr. Vůbec nejnižších hodnot v této oblasti dosahuje Somálsko, Burundi, Madagaskar a Malawi. V Africe je na tom nejlépe Afrika jižní s 6 213 USD/obyv., v závěsu je Afrika severní, jejíž hodnoty nominálního HDP činí 2 797 USD/obyv., pro Afriku západní jsou uváděny hodnoty 1 680 USD/obyv. a pro Afriku střední 1 479 USD/obyv. (UNCTAD, 2018).

Světová banka již zveřejňuje údaje ekonomického ukazatele dynamiky, růstu reálného HDP, z roku 2018 a jejich vývoj od roku 2000 můžeme sledovat v Tabulce 3. Celoafrický roční růst reálného HDP je přibližně stejný jako světový, a to 3 %. Pomaleji rostou ekonomiky vyspělé, např. hodnota růstu HDP Evropské Unie činí 2 %. Východní Afrika má růst vyšší než celoafrický průměr, a to 4,9 % a je tak společně se severní

Afrikou nad africkým průměrem. Střední Afrika dokonce zaznamenává meziroční pokles - 0,7 %.

Ze států východní Afriky rostla v roce 2018 nejrychleji ekonomika Rwandy (8,7 %) a Etiopie (6,8 %), naopak nejpomaleji roste Burundi (1,6 %). I přes příznivé hodnoty růstu HDP ve východní Africe se region stále potýká s nízkou ekonomickou silou a tím spojenými demografickými a potravinovými problémy. Ve Rwandě došlo po genocidě v roce 1994 k usmíření mezi zneprátenými etniky a v posledních letech zažívá rychlý hospodářský růst. Stává se tak příkladem pro ostatní problematické země, kterým se konflikty nedaří vyřešit (WB, 2019a).

Tabulka 3 Meziroční změna reálného HDP (v %)

Meziroční změna reálného HDP (v %)							
	2000	2005	2009	2010	2015	2017	2018
Svět	4,4	3,9	-1,7	4,3	2,9	3,2	3
Evropa	3,8	2,1	-4,3	2,1	2,3	2,5	2
Východní Afrika	3,21	5,07	5,17	6,94	3,64	4,58	4,86
Burundi	-0,9	0,9	3,8	5,1	-3,9	0,5	1,6
Džibutsko	...	...	...	...	9,7	4,1	6
Eritrea	-3,1	2,6	3,9	2,2	...	...	...
Etiopie	6,1	11,8	8,8	12,6	10,4	9,5	6,8
Jižní Súdán	...	...	5	5,5	-10,8	...	...
Keňa	0,6	5,9	3,3	8,4	5,7	4,9	6,3
Komory	10,8	2,8	3,2	3,8	1,1	2,7	2,8
Madagaskar	4,8	4,6	-4	0,3	3,1	4,3	5,2
Malawi	1,6	3,3	8,3	6,9	2,8	4	3,5
Mauricius	8,2	1,8	3,3	4,4	3,6	3,8	3,8
Mosambik	1,7	8,7	6,4	6,7	6,6	3,7	3,3
Rwanda	8,4	9,4	6,3	7,3	8,9	8,1	8,7
Seychely	1,5	9	1,1	6	4,9	4,3	3,6
Somálsko	...	...	...	...	...	...	...
Tanzánie	4,5	7,5	5,3	6,3	6,2	6,8	5,2
Uganda	3,1	6,3	6,8	5,6	5,2	3,9	6,1
Zambie	3,9	7,2	9,2	10,3	2,9	3,4	3,8
Zimbabwe	-3,1	-5,7	12	19,7	1,8	4,7	6,2

Zdroj: vlastní zpracování podle údaje WB, 2019a

S těmito hodnotami je spojena i míra chudoby, která udává, kolik procent populace se ve svém rozpočtu pohybuje pod 1,9 USD na den. Údaj od WB z roku 2018 (v kupní síle roku 2011) uvádí, že Madagaskar má právě tuto hodnotu nejvyšší ze všech zemí světa. Pod hranicí chudoby se zde vyskytuje téměř 78 % osob, Burundi a Malawi se svými 72 %

příliš nezaostávají. Celková hodnota pro svět je 10 % osob. Pokud zůstanou okolnosti stejné, očekává se, že se globální chudoba stane více africkou, z 55 % v roce 2015 až na 90 % v roce 2030 (WB, 2019a; WB, 2019b).

V roce 2018 působilo 62 % ekonomicky aktivního obyvatelstva v zemědělství a tvoří 26 % východoafrickém HDP. Kukuřice, pšenice, rýže, proso, brambory a kasava jsou hlavními komoditami regionu, které generují odhadované roční obchodní příjmy ve výši 50 mld. USD. Sektor služeb se podílí na východoafrickém HDP 59 % a průmysl 15 %. Příjmy z turismu se na HDP východní Afriky podepisovaly v roce 2018 pěti procenty (IFAD, 2019a; East Africa Economic Outlook, 2019).

Zemědělství je velmi ovlivněno historickými událostmi, kdy mnoho evropských osadníků (právě v afrických koloniích) začalo produkovat čaj, kávu nebo tabák na export do vyspělých zemí, zejména Evropy. Avšak tyto země již získali svou nezávislost, zemědělská výroba zůstala z velké části exportní. Zemědělci nemají přehled o aktuálních cenách plodin a často pěstují nevýhodné komodity. Navíc nemohou pěstovat plodiny ve velkém objemu z důvodu chybějících skladovacích kapacit (Robinson, 2004).

Co se mezinárodního obchodu se zbožím týče, na africkém importu se východní Afrika podílí necelými 20 % a na světovém ani ne z jednoho procenta. Nejvíce dováženou surovinou je ropa a mezi největší importéry patří Etiopie, Keňa, Tanzánie a Zambie. Z hlediska exportu je řeč o stejných výše zmíněných státech. Etiopie nejvíce exportuje kávu, Keňa zase čaj, Tanzánie vyváží zlato a tabák a Zambie vyváží měď. Na africkém exportu se podílí zhruba 10 % a na světovém není řeč ani o půl procentu. Při takto úzké paletě komodit je východoafrický export velice omezený a existuje zde velká závislost na světových cenách a výkyvech těchto komodit. Navíc omezuje produkci pro domácí obyvatelstvo, čímž vystavuje obyvatelstvo potravinové nebezpečnosti. I někteří drobnější zemědělci se snaží dodávat na (podle nich) lukrativnější trhy, místo pěstování základních plodin pro své spoluobčany. Ani státy východní Afriky, které vlastní ropu, nemají dostatečnou těžební kapacitu, aby se výrazněji podílely na vývozu (WTO, 2018; FAOSTAT, 2019).

Afrika je zajímavým regionem, který by mohl těžit jako snadno dostupný dopravní uzel, protože některé země jako Etiopie (Ethiopian Airlines) či Keňa (Kenya Airlines) mají dobrou leteckou dopravní infrastrukturu (AfDB, 2017).

Živočišná výroba je zde méně rozvinutá, a to především díky chybějícímu modernímu plemenářství a kvalitní veterinární péči. Převažují nekvalitní pastviny, dobytek je nedostatečně vyživován, živočišná výroba je tedy málo efektivní (Kuna, 2004). Nejvíce skotu najdeme v Etiopii (Kuna, 2016). Díky nadále trvajícím ozbrojeným konfliktům ve východní Africe jsou hospodářská zvířata na omezeném území, což vede též k degradaci půdy (SOFI, 2018). Burundi a Malawi patří navíc mezi země s nejnižší produktivitou práce na světě (ILOSTAT, 2019).

Protože ekonomická transformace není možná bez rozvoje vzdělávání, zdravotnictví, rovnosti menšin a potlačení hladu, téměř všechny programy OSN, WHO a FAO směřují tímto směrem. Poslední dostupná data podle WB uvádí, že nejhorší situace panuje v Jižním Súdánu, kde v roce 2015 nemělo přístup ke vzdělání téměř 70 % dětí školního věku, což je například ve srovnání s vyspělejšími státy východní Afriky, Mauriciem, kde neměla v tomtéž roce přístup ke vzdělání pouhá 4 % dětí, alarmující hodnota (WB, 2019).

Komise Africké unie provedla v roce 2014 studii, podle které se odhadují ztráty na HDP způsobené chronickou podvýživou. Lidé, kteří v dětství trpěli podvýživou, jsou méně produktivní. Například v Etiopii údajně činí tyto ztráty údajně až 20 % (WFP, 2014).

Kromě východoafrických seskupení je ještě nutné zmínit ta, která mají vliv na dění v celé Africe, nejen v regionech. Africká unie (AU) je největší mezinárodní ekonomické a politické seskupení na kontinentu. AU usiluje o vytvoření oblasti volného obchodu a celní unie, jednotného trhu, centrální banky a společné měny. Africké ekonomické společenství (AEC) je organizace AU a sdružuje pod sebou jednotlivé regionální ekonomické bloky. Již zmíněné Východoafrické společenství (EAC) je mezivládní organizace, která zahrnuje pět zemí v oblasti Velkých jezer ve východní Africe – Burundi, Keňu, Rwandu, Tanzanii a Ugandu. Od roku 2008 se EAC přidal k rozšíření zóny volného obchodu v rámci celé oblasti a v roce 2013 byl podepsán protokol na spuštění měnové unie v EAC do deseti let. Zajímavým počinem je také Společný trh pro východní a jižní Afriku (COMESA), což je zóna volného obchodu 19 členských států od Libye až po Svazijsko. V roce 2008 se COMESA dohodla na rozšíření zóny volného obchodu do dvou dalších afrických obchodních bloků EAC a SADC (Jihoafrické rozvojové společenství) a zvažuje společný systém víz pro členské

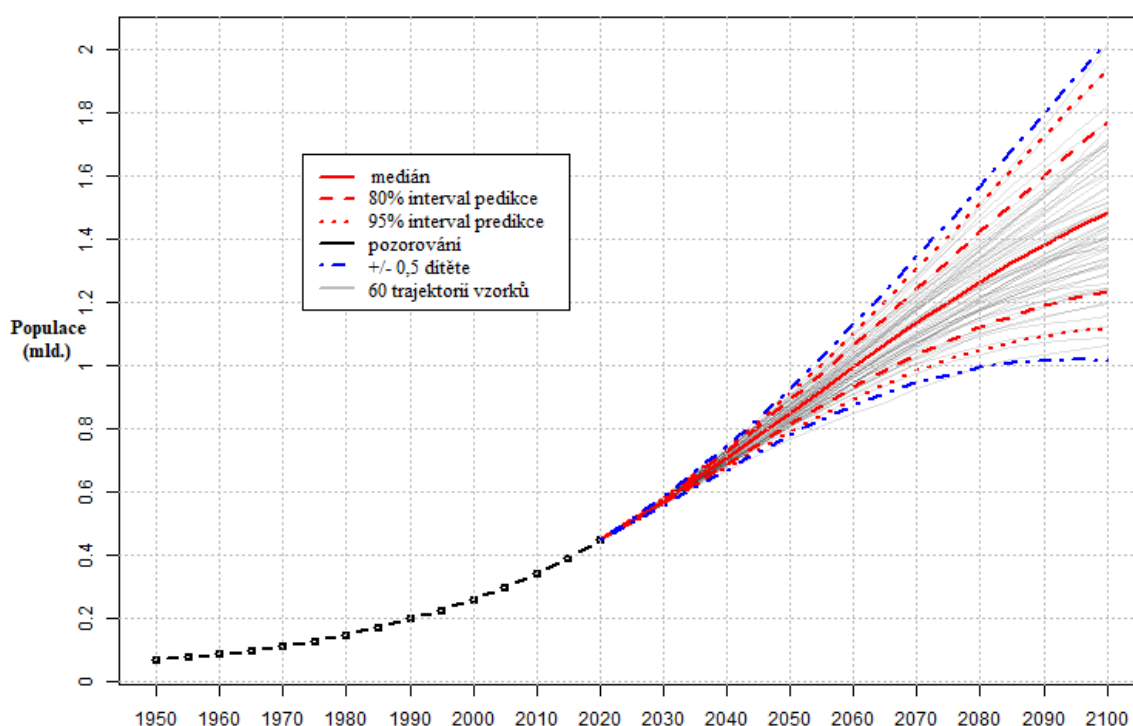

státy k posílení cestovního ruchu v regionu. Posledním seskupením je již zmíněný Mezivládní úřad pro rozvoj, který sdružuje osm zemí východní Afriky do obchodního bloku (AU, 2019).

4.4 Potravinový problém východní Afriky

Jak již bylo zmíněno v úvodní části práce, k polovině roku 2019 bylo na světě téměř 7,7 mld. obyvatel. Obyvatel východní Afriky bylo 434 mil. a na celkové populaci se podílí 5,6 %. Odhady prevalence pro polovinu 21. století jsou až dvojnásobné (FAOSTAT, 2019). Na grafu Grafu 8 je přehledně znázorněna stále stoupající tendence vývoje počtu obyvatel východní Afriky i s predikcí do roku 2100.

Graf 8 Vývoj a predikce populace východní Afriky mezi lety 1950–2100

Zdroj: úprava dat UN, 2019c

Africký kontinent nemá jednoduchou historii. Od 16. století se v této oblasti podepisují traumata z obchodů s otroky, které stále ovlivňují obyvatelstvo, ekonomiku a politickou stabilitu. Dále je silně ovlivňována koloniální nadvládou, jež započala na konci 19. století a skončila dekolonizací v letech 1960–1980. I po nabytí formální svrchovanosti Afrika prochází složitým obdobím, a to jak z důvodu uměle vytyčených

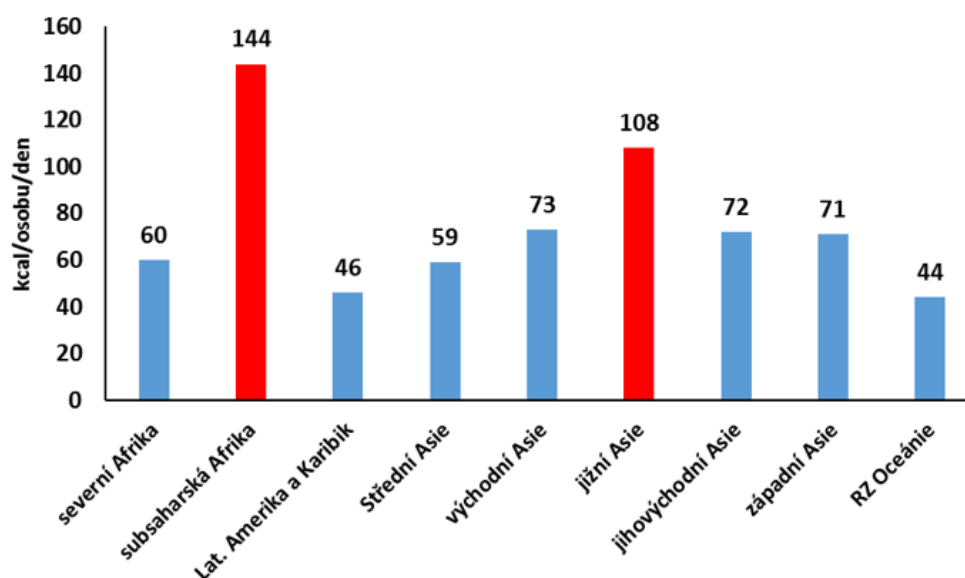
hranic států, geopolitických implikací či politické nestability. Co se týče Afriky východní, v roce 1984 zde byl navíc vyhlášen hladomor, konkrétně v Etiopii, a zemřel zhruba jeden milion lidí. V roce 1991 započaly v Somálsku problémy způsobené suchem. Také byl vyhlášen hladomor, navíc následován občanskou válkou. Roku 2012 OSN vyhlásila první hladomor nového tisíciletí opět v Somálsku a následně trpí i okolní státy přívalem uprchlíků. Během hladomoru lidé umírali i na epidemii cholery. Od konce 20. století docházelo k rozporům mezi severní (muslimskou) a jižní (křesťanskou) částí Súdánu, Proto bylo v roce 2011 rozhodnuto o jejich rozdělení. Obě země se však musí kvůli ropovodům, vedoucím přes obě území, naučit spolupracovat. Roku 2013 začaly další konflikty zužovat Jižní Súdán. Od roku 2015 ukazuje svoji sílu El Niño, který negativně ovlivnil potravinovou nejistotu až pro 50 mil. lidí. V dubnu roku 2017 byl OSN vyhlášen hladomor v části Jižního Súdánu a zemi opustilo na dva miliony lidí. Jaro 2018 bylo zase ve znamení přívalových dešťů a povodní (FAO, 2019b).

Od roku 2016 se stále zvyšuje podíl obyvatelstva, které zažívá těžkou potravinovou nejistotu z důvodu nemožnosti přístupu k potravinám. V průměru let 2014-2018 bylo 60 % obyvatel východní Afriky vystaveno potravinové nejistotě a z toho 20 % těžké potravinové nejistotě. Kritická situace panuje zejména v Somálsku. Na somálském území označila OSN celkem šest regionů za oblasti hladomoru, ale kritická je situace i v Džibutsku, Eritrei a Etiopii. O mnoho lépe na tom nejsou ani jejich sousedé – Súdán, Jižní Súdán a Keňa. Vzhledem k tomu, že se nezlepšuje klimatická situace v oblasti, ale naopak, zmiňovaný jev El Niño zhoršuje situaci natolik, že všechna opatření, kterými se podařilo minimalizovat nějaké následky sucha nebo naopak povodní, přijdou vniveč, a je tedy nutné začínat znovu od začátku. Ani humanitární pomoc není všespasitelná, tím více, že do všech oblastí se ani nedostane z důvodu rizika ohrožení humanitárních pracovníků politickou situací v regionu (WB, 2019; SOFI, 2019).

Ukazatel hloubku hladu rozebírá WB, avšak nejnovější údaje pro oblast východní Afriky jsou z roku 2008. Průměrná hloubka hladu pro celý region východní Afriky byla 283 kcal/osobu/den. Průměr Subsaharské Afriky činil v témže roce 243 kcal/os./den. Hodnot deficitu pod 300 kcal/os./den, tedy velké hloubky hladu, dosahují státy Eritrea, Etiopie, Mosambik a Zambie. Absolutně nejhůře je na tom Burundi s deficitem 390 kcal/os./den. Nejlepší situace byla na Seychelách s hodnotou 150 kcal/os./den a pro Somálsko, Malawi a Jižní Súdán nebyla data dostupná. Nutno ještě uvést, že se jedná

o průměrnou hodnotu země, čímž dochází ke zkreslení, protože bohaté vládní vrstvy obyvatelstva přijímají mnohonásobně více kcal, než je potřeba, proto se v těchto oblastech můžeme setkat i s formami nadváhy. Nejhorší situace z hlediska hloubky hladu ve světě panuje na Haiti s hodnotou 550 kcal/os./den a v KLR s deficitem 340 kcal/os./den (WB, 2019). Podle databáze FAO (2019) je vytvořen Graf 9 a zobrazuje hloubku hladu v regionech rozvojového světa za aktuálnější období. Průměrná hodnota pro východní Afriku byla mezi lety 2014-2016 233 kcal/os./den.

Graf 9 Hloubka hladu v regionech rozvojového světa (kcal/os./den) – průměr let 2014-2016

Pozn.: RZ Oceánie – rozvojové země Oceánie

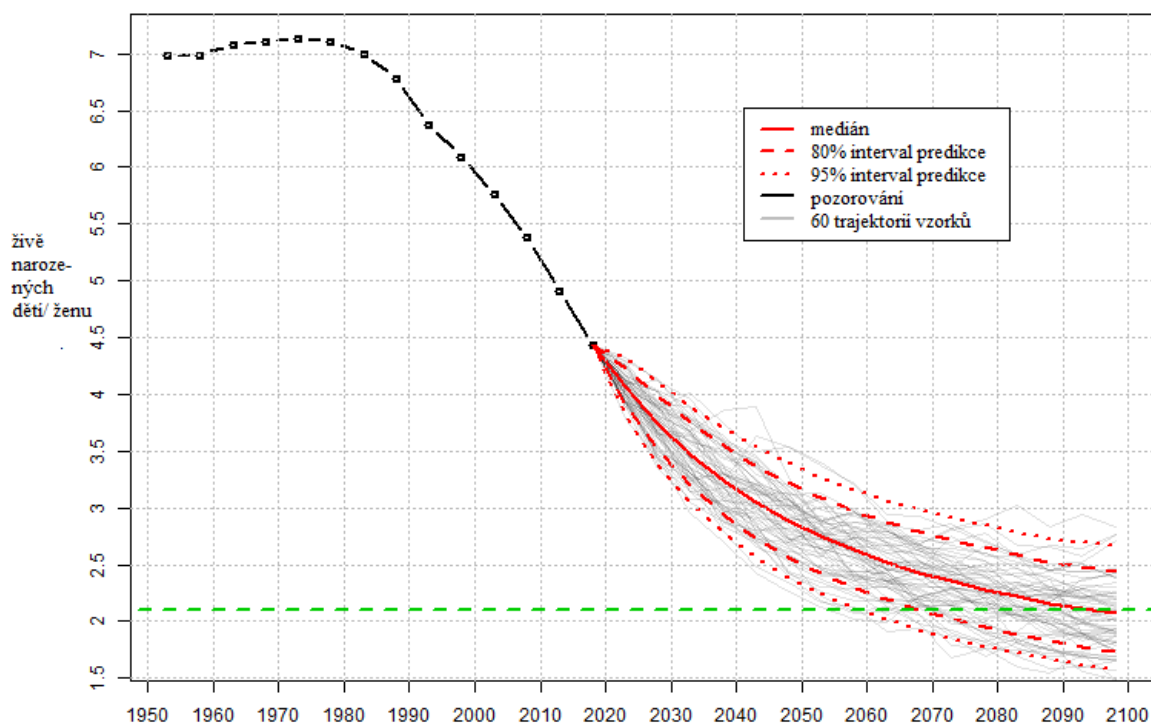
Zdroj: vlastní úprava s využitím dat FAOSTAT, 2019

Co se počtu zakrnělých dětí týče, tak mezi lety 2000 a 2018 klesl počet zakrnělých dětí do pěti let po celém světě ze 198 mil. na 149 mil. V Africe je tento trend ovšem opačný a je jediným regionem, kde tato čísla stále rostou. Nárůst o 29 % zaznamenala západní a střední Afrika z 22,4 mil. v roce 2000 na 28,9 mil. v roce 2018. Východní a Jižní Afrika stoupla z 27,6 mil. na 29 mil. Co se procentuálního zastoupení zakrnělých dětí na celkovou populaci týče, je zde trend klesající, a to ze 45,4 % na 33,6 % pro východní a jižní Afriku (Levels and trends in child malnutrition, 2018).

Počet obyvatel východní Afriky stále roste, i když je trend v počtu narozených dětí na ženu klesající. Souběžně totiž klesá i úmrtnost zdejších obyvatel. V roce 2018 činí hodnota úhrnné plodnosti (tzn. počet narozených na jednu ženu v jejím plodném období,

tedy 15–49 let) ve východní Africe 4,43 (viz Graf 10). Ve srovnání se světovým průměrem je tato hodnota o 1,93 vyšší. Pro lepší představu, v Evropě je tato hodnota 1,6 dětí na ženu. Ve východní Africe však tento průměr zakrývá značnou různorodost, např. v Somálsku dosahují průměry až k šesti dětem na ženu (UN, 2019c).

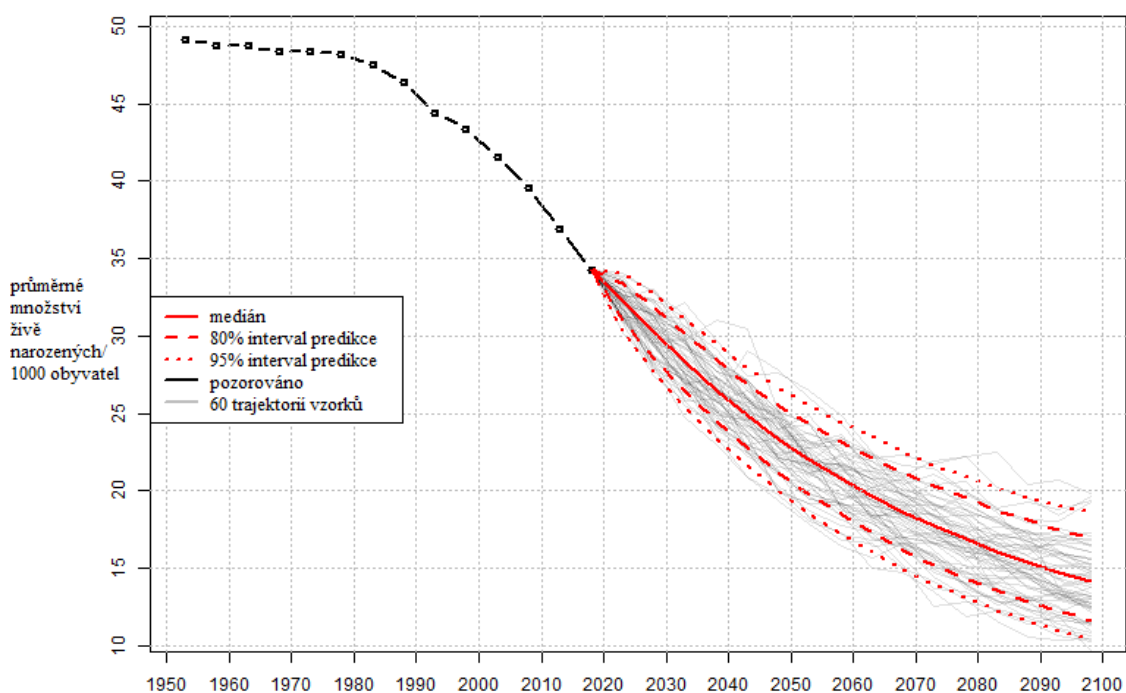
Graf 10 Počet živě narozených dětí na ženu a její vývoj ve východní Africe (1950–2100)

Zdroj: upraveno podle UN, 2019c

Nejvyužívanějším ukazatelem porodnosti je ovšem hrubá míra porodnosti. Vyjadřuje počet živě narozených dětí na 1 000 obyvatel středního stavu v daném roce. Vyjadřuje se v promilách (‰). Hrubá míra porodnosti ve východní Africe (viz Graf 11) je necelých 35 ‰ a převyšuje světový i africký průměr. Ze států východní Afriky převyšují hodnotu dokonce 40 ‰ státy Burundi, Somálsko a Uganda. Nejnižších hodnot dosahují ostrovní státy Mauricius a Seychely (World Population Prospects, 2017).

Graf 11 Hrubá míra porodnosti a její vývoj 1950–2100 (v ‰) ve východní Africe

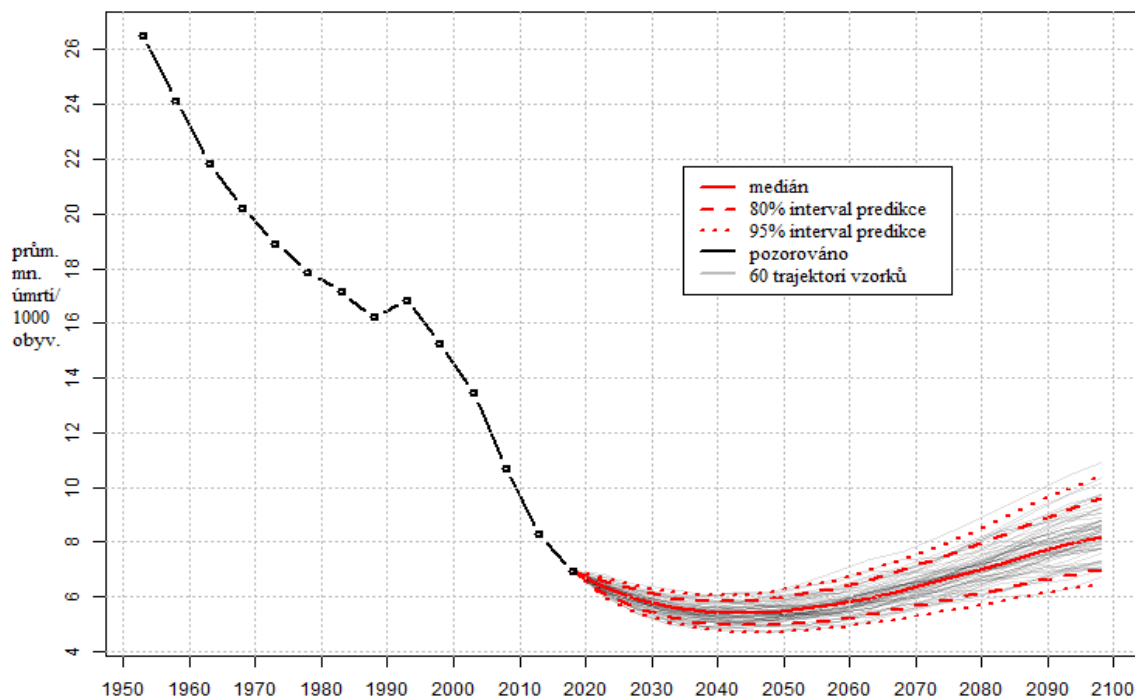
Zdroj: upraveno podle UN, 2019c

Dále existuje tzv. index plodnosti, ten se nejčastěji používá v místech, kde nevedou statistiky. Vyjadřuje počet dětí do čtyř let k celkovému počtu žen v jejich reprodukčním období.

Z následujícího Grafu 12 můžeme vyčíst hrubou míru úmrtnosti ve východní Africe a ta se stejně jako hrubá míra porodnosti vyjadřuje v promilách. WB za rok 2000 udává data hrubé míry úmrtnosti (na 1000 obyv.) 15 ‰ zemřelých a v roce 2017 se již situace zlepšila na 7,8 ‰ (WB, 2019).

Graf 12

Hrubá míra úmrtnosti a její vývoj 1950–2100 (v ‰) ve východní Africe

Zdroj: upraveno podle UN, 2019c

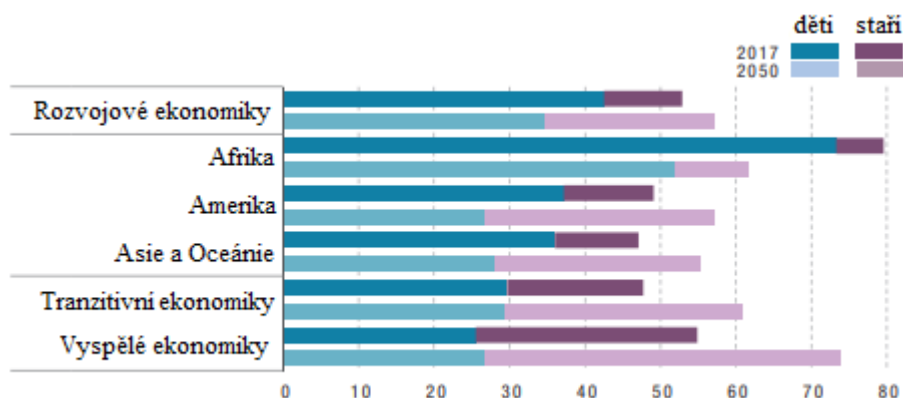
Smrt důvodem přenosných nemocí, mateřských, prenatálních a výživových podmínek byl v roce 2016 odhadován na 56,4 %. Mateřská úmrtnost v oblasti východní Afriky byla na 100 tisíc živě narozených dětí v roce 2017 až 530 matek. Úmrtí kojenců do jednoho roku zasáhlo v roce 2018 necelé dva miliony dětí. Úmrtnost dětí do pěti let v roce 2018 byla 78 %. Nejhorší situace byla v Somálsku se 115 ‰ a převyšovala tak africký průměr roku 2018 o 44 ‰ a světový o 75 ‰ (UN, 2019c).

Věkový medián, rozdělující celou populaci na dvě stejně početné skupiny, byl pro Afriku v průměru 19,4 let a pro východní Afriku výše zmíněných pouhých 18,1 let v roce 2015. Pro rok 2050 se pro oblast východní Afriky odhaduje růst této hodnoty na 24,8 let. Naproti tomu Evropské hodnoty se pohybují již za hranicí 40 let, přesněji 41,6 let (UN, 2017c).

Mladá věková struktura, s vysokým podílem lidí v předproduktivním věku, se ovšem svou měrou promítá do nedostatku prostředků na demografické investice (školství, zdravotnictví). Poměr věkových struktur je přiblížen v Grafu 13. Můžeme vyčíst, že dětská populace (do 15 let) několikanásobně převyšuje populaci nad 64 let. Osob starších 64 let bylo ve východní Africe v roce 2018 pouhých 2,8 % a dětí mezi 0-14 lety bylo

42,6 %. S postupným stárnutím populace se tyto dvě skupiny vyrovnávají, ve vyspělých ekonomikách již převyšují starší. Aby nastala podobná situace i v Africe, musí si ještě počkat na ukončení demografické revoluce. V ekonomicky aktivním věku je v oblasti východní Afriky sice nižší počet obyvatel než ve vyspělých oblastech, na druhou stranu zde ale existuje tzv. okno pro zlepšení ekonomické situace regionu, nazývané demografická dividendu. Je to dočasné okno, kdy bude mladá pracovní síla převyšovat počet závislých osob (dětí i starých lidí) (UNCTAD, 2019).

Graf 13 Poměr věkových struktur různých ekonomik a jejich predikce (v %)

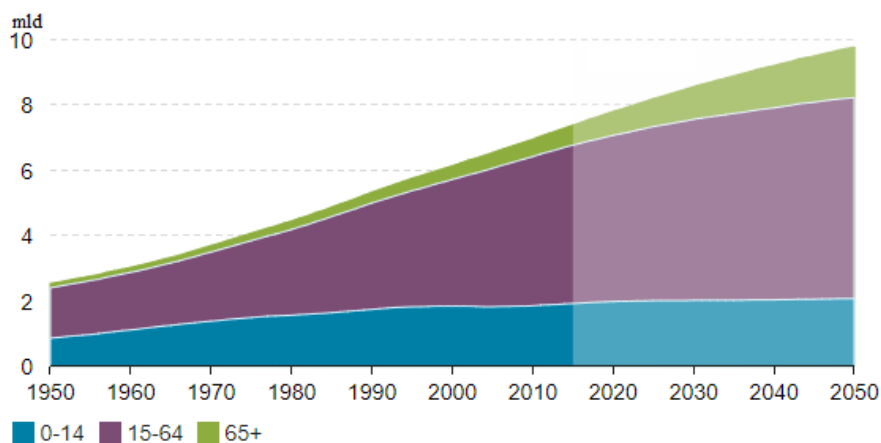

Pozn.: děti (<14 let vč.), staří (> 65 let)

Zdroj: vlastní zpracování podle UNCTAD, 2017

Na Grafu 14 je znázorněna predikce vývoje počtu obyvatel různých věkových skupin v rámci celkové populace. Je přehledně vidět stárnoucí trend populace (zelená barva).

Graf 14 Rozložení světové populace podle věkových struktur (mld.)

Zdroj: vlastní zpracování podle UNCTAD, 2017

4.4.1 Chronická podvýživa

Pro rok 2018 se počet chronicky podvyživených uváděl 821,6 mil. Od roku 2000 je to z 909 mil. na jednu stranu pokles, avšak v roce 2012 byla situace výrazně lepší, a to 807,6 mil. chronicky podvyživených osob. V posledních letech je tedy trend opět rostoucí a s tímto trendem přibývá otázek týkajících se zajištění správné výživy. Záleží především na konkrétních zemích, jak si se situací poradí, jak dokážou zajistit potravinovou dostatečnost, vzdělání, kvalitní zdravotní péči, čistou vodu či sanitaci. Vzdělanost se ukazuje jako klíčový faktor při budoucím určování soudržnosti a prosperity regionu. Podle Kuny (2010) dokonce existuje závislost mezi podváhou dětí a vzdělaností matky, kdy děti matek vzdělanějších trpí méně podváhou. V roce 2018 kojilo ve východní Africe do pěti měsíců dítěte necelých 60 % matek. Antikoncepční prevalence v dané oblasti v roce 2000 byla jen 20 %. Míra gramotnosti obyvatel starších 15 let byla v téže oblasti roce 2000 téměř 57 % celé populace a v roce 2016 byl posun na 64,4 %. Co se údajů pro ženy týče, v roce 2016 jich zde bylo 57,1 % gramotných. Například v Etiopii je ale gramotných pouze 29,8 % lidí starších 15 let (FAOSTAT, 2019; WB, 2019a).

- Počty chronicky podvyživených

V roce 2018 byla uváděna hodnota 256,1 mil. chronicky podvyživených jen na africkém kontinentu. Panuje zde trend rostoucí, jelikož od roku 2000 vzrostla tato hodnota ze 199,7 mil. Východní Afrika zaujímá v celkovém počtu podvyživených v Africe nezáviděníhodný primát se 133,1 mil. v roce 2018, od roku 2000 se jedná o posun ze 112,4 mil. podvyživených. Na celkovém počtu podvyživených osob v Africe se východní Afrika podílí 52 %. Na počet podvyživených je v dané oblasti nejbohatší Etiopie s necelými 22 mil. (průměr hodnot roků 2016, 2017 a 2018), v závěsu pak jsou Uganda a Tanzánie, které mají shodně 17,6 mil. podvyživených obyvatel. Nejlépe jsou na tom v tomto směru Mauricius (<0,1 mil.) a malé státy Džibuti (0,2 mil.) a Malawi (3,3 mil.). Pro některé státy FAO (2019) data vůbec neuvádí. Zajímavé hodnoty by mělo například Somálsko či Seychely. Tabulka 4 naznačuje vývoj počtu podvyživených podle světových regionů za období 2005–2018.

Tabulka 4 Počty podvyživených ve světě, 2005–2018 (v mil.)

	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Svět	947.2	822.3	785.4	796.5	811.7	821.6
Afrika	196.0	199.8	217.9	234.6	248.6	256.1
Severní Afrika	9.7	8.5	15.5	16.1	16.5	17.0
Subsaharská Afrika	176.7	180.6	202.4	218.5	232.1	239.1
Východní Afrika	113.5	118.6	119.3	126.9	129.8	133.1
Střední Afrika	36.2	36.5	37.9	41.1	43.2	44.6
Jižní Afrika	3.6	4.2	5.0	5.5	5.4	5.3
Západní Afrika	33.0	31.9	40.3	45.0	53.7	56.1
Asie	688.6	572.1	518.7	512.3	512.4	513.9
Střední Asie	6.5	4.6	3.8	3.8	4.0	4.1
Východní Asie	219.1	178.4	138.1	137.8	138.1	137.0
Jihovýchodní Asie	103.8	75.9	61.9	61.9	61.1	60.6
Jižní Asie	339.8	293.1	286.1	278.3	276.4	278.5
Západní Asie	19.4	20.1	28.8	30.5	32.7	33.7
<i>Západní Asie a severní Afrika</i>	29.1	28.6	44.3	46.6	49.2	50.6
Latinská Amerika a Karibik	51.1	40.7	39.1	40.4	41.7	42.5
Karibik	9.1	8.0	7.7	7.6	7.7	7.8
Latinská Amerika	42.1	32.6	31.5	32.9	34.0	34.7
Střední Amerika	12.4	11.6	10.9	10.6	10.7	11.0
Jižní Amerika	29.6	21.1	20.6	22.2	23.2	23.7
Oceánie	1.8	1.9	2.3	2.4	2.5	2.6
Severní Amerika a Evropa	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.

Zdroj: vlastní úprava podle SOFI, 2019

- Podíly chronicky podvyživených k celkové populaci

Z hlediska prevalence počtu podvyživených je na tom svět v roce 2018 s 10,8 % lépe oproti předchozím rokům. Od roku 2000 se totiž jedná o zlepšení o 4 %. I na africkém kontinentě je tento trend z dlouhodobého hlediska klesající, kdy pro rok 2000 byla uváděna hodnota 24,5 % a pro rok 2018 již 19,9 %. Nutno ale podotknout, že od roku 2012 se jedná o zhoršení z 18,5 %. Ve východní Africe se prevalence také zlepšuje, a to konkrétně z 39,1 % (rok 2000) na 30,8 % (rok 2018). Podvýživou tedy trpí v oblasti východní Afriky téměř každý třetí člověk. Nejpostiženějším státem východní Afriky z hlediska prevalence počtu chronicky podvyživených je Zimbabwe, kde se jedná 51,3 % obyvatel a druhou nejhorší pozici zaujímá Zambie se 47 %. Madagaskar nemá o nic přívětivější hodnoty se svými 44,4 % a nejlépe je na tom opět Mauricius s 6,5 % chronicky podvyživenými obyvateli (FAOSTAT, 2019).

Tabulka 5 naznačuje vývoj prevalence podvyživených podle světových regionů opět za období 2005–2018. Můžeme vyčíst fakt, že má Subsaharská Afrika prevalenci počtu podvyživených ze všech regionů na světě nejvyšší.

Tabulka 5 Prevalence podvyživených ve světě, 2005-2018 (v %)

	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Svět	14.5	11.8	10.6	10.7	10.8	10.8
Afrika	21.2	19.1	18.3	19.2	19.8	19.9
Severní Afrika	6.2	5.0	6.9	7.0	7.0	7.1
Subsaharská Afrika	24.3	21.7	20.9	22.0	22.7	22.8
Východní Afrika	34.3	31.2	29.9	31.0	30.8	30.8
Střední Afrika	32.4	27.8	24.7	25.9	26.4	26.5
Jižní Afrika	6.5	7.1	7.8	8.5	8.3	8.0
Západní Afrika	12.3	10.4	11.4	12.4	14.4	14.7
Asie	17.4	13.6	11.7	11.5	11.4	11.3
Střední Asie	11.1	7.3	5.5	5.5	5.7	5.7
Východní Asie	14.1	11.2	8.4	8.4	8.4	8.3
Jihovýchodní Asie	18.5	12.7	9.8	9.6	9.4	9.2
Jižní Asie	21.5	17.2	15.7	15.1	14.8	14.7
Západní Asie	9.4	8.6	11.2	11.6	12.2	12.4
<i>Západní Asie a severní Afrika</i>	8.0	7.1	9.2	9.5	9.8	9.9
Latinská Amerika a Karibik	9.1	6.8	6.2	6.3	6.5	6.5
Karibik	23.3	19.8	18.3	18.0	18.0	18.4
Latinská Amerika	8.1	5.9	5.3	5.5	5.7	5.7
Střední Amerika	8.4	7.2	6.3	6.1	6.1	6.1
Jižní Amerika	7.9	5.3	4.9	5.3	5.5	5.5
Oceánie	5.5	5.2	5.9	6.0	6.1	6.2
Severní Amerika a Evropa	< 2.5	< 2.5	< 2.5	< 2.5	< 2.5	< 2.5

Zdroj: vlastní úprava podle SOFI, 2019

Podle dostupných dat je na tom v prevalenci chronicky podvyživených osob z oblasti východní Afriky nejhůře Madagaskar, Zambie a Zimbabwe, které dokonce přesahuje 50 %. V prevalenci vážné potravinové nedostatečnosti je ve vedoucí pozici Malawi s hrozivými 51,7 %. Při vážné potravinové nedostatečnosti vede snížené množství konzumované stravy až ke chronickému hladu. Rozlišujeme ještě mírnou potravinovou nedostatečnost nebo jinak potravinovou nezabezpečnost, kdy obyvatelé nemají přístup k výživným potravinám a také v dostatečném množství. Co se mírné potravinové nezabezpečnosti týče, vede opět Malawi, ale zarážející je průměrné procento pro celou východní Afriku, a to 64,3 % za aktuálnější tříleté období. Na základě dostupných dat vede v počtu podvyživených osob Etiopie, Uganda a Tanzánie. Červené hodnoty

v Tabulce 6 mají země, jejichž vývoj se mezi dvěma danými obdobími zhoršil. Doplněny jsou i prevalence vážné a mírné potravinové nedostatečnosti ve stejných obdobích (SOFI, 2019).

Tabulka 6 Souhrnná tabulka daných ukazatelů a jejich vývoj za dvě období

(na celkovou populaci)	Prevalence podvýživy (%)		Prevalence vážné potravinové nedostatečnosti (%)		Prevalence mírné potravinové nedostatečnosti (%)		Počet podvyživených osob (mil)	
	2004-2006	2016-2018	2004-2006	2016-2018	2004-2006	2016-2018	2004-2006	2016-2018
Svět	14,4	10,7	7,9	8,7	23,5	25,4	940,5	809,9
Afrika	21,3	19,6	19,7	22,1	49,5	53,1	196,4	246,4
VA	34,4	30,9	25,7	27,5	60,9	64,3	113,7	129,9
Burundi	...	...	...	...	...	...	...	...
Džibutsko	32,2	19,9	...	...	...	...	0,3	0,2
Eritrea	...	...	...	...	...	...	...	...
Etiopie	39,7	21,6	...	...	...	...	30,5	21,6
Jižní Súdán	...	...	...	...	...	...	...	...
Keňa	28,2	30,4	19,1	19,1	56,5	56,5	10,2	14,6
Komory	...	...	...	...	...	...	...	...
Madagaskar	35	44,4	...	...	...	...	6,4	11,4
Malawi	26,1	17,5	51,7	51,7	81,9	81,9	3,4	3,3
Mauricius	5,2	6,5	5,2	6,2	13	18,6	<0,1	<0,1
Mosambik	30,7	27,9	39,5	42,5	63,7	68,5	7,8	8,3
Rwanda	44,5	36,8	...	...	...	...	4	4,5
Seychely	...	...	3,2	3,2	14,3	14,3	...	...
Somálsko	...	...	...	...	...	...	...	...
Tanzánie	34,4	30,7	...	...	...	...	13,6	17,6
Uganda	24,1	41	...	...	...	...	6,9	17,6
Zambie	51,1	46,7	...	...	...	...	6,2	8
Zimbabwe	42,2	51,3	...	...	...	...	5,5	8,5

Zdroj: vlastní úprava podle dat SOFI, 2019

Následující Tabulka 7 obsahuje počty podvyživených osob a jejich vývoj pro státy východní Afriky za stejná období jako v předchozí Tabulce 6. Červeně jsou opět vyznačeny státy, u nichž došlo ke zhoršení situace.

Tabulka 7 Souhrnná tabulka počtů podvyživených osob a jejich vývoj za dvě období

(na celkovou populaci)	Počet podvyživených osob (mil.)	
	2004-2006	2016-2018
Svět	940,5	809,9
Afrika	196,4	246,4
Východní Afrika	113,7	129,9
Burundi	...	...
Džibutsko	0,3	0,2
Eritrea	...	...
Etiopie	30,5	21,6
Jižní Súdán	...	...
Keňa	10,2	14,6
Komory	...	...
Madagaskar	6,4	11,4
Malawi	3,4	3,3
Mauricius	<0,1	<0,1
Mosambik	7,8	8,3
Rwanda	4	4,5
Seychely	...	...
Somálsko	...	...
Tanzánie	13,6	17,6
Uganda	6,9	17,6
Zambie	6,2	8
Zimbabwe	5,5	8,5

Zdroj: vlastní úprava podle dat SOFI, 2019

4.4.2 Příčiny nepříznivé výživové situace ve východní Africe

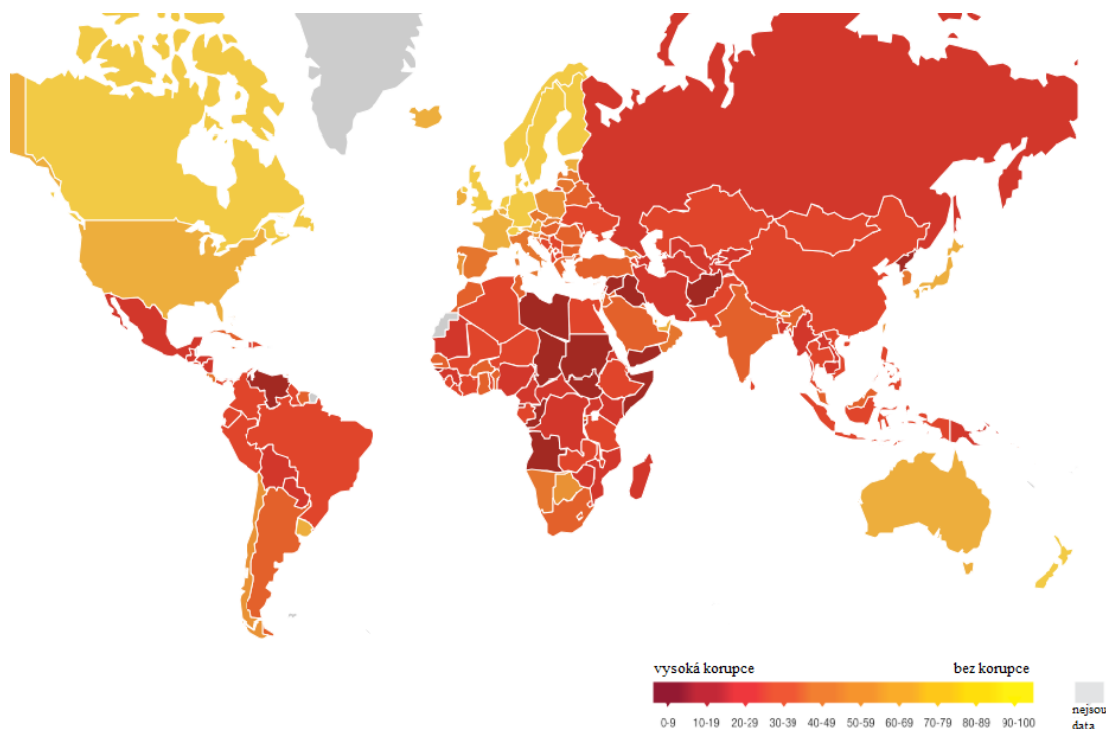
Faktorů, jež ovlivňují potravinový deficit sledovaného regionu, je celá řada, a většina z nich již byla zmíněna. Jako nejzávažnější důvody by bylo možné jmenovat neukončený demografický přechod, konfliktní politickou situaci včetně kmenových a náboženských třenic, zaostalé hospodářství, nízkou úroveň vzdělanosti a degradaci půdy. Významnou měrou jsou potravinové problémy ovlivněny i přírodními podmínkami, zejména v kontextu s rychlým populačním růstem a rozšiřujícím se pásmem sucha. Afrika je zužována také tropickými onemocněními, především malárií, na kterou právě na tomto území umírá nejvíce lidí na světě. Největší procento z nich jsou děti do pěti let a nejnáchylnější k onemocnění jsou právě ty podvyživené a vyzáblé

(WHO, 2019c).

Při postkoloniálním rozdělování Afriky došlo k necitlivé tvorbě hranic, kdy nebyly brány v potaz důležité historické a etnické náležitosti. Takto vzniklé hranice států jsou dodnes důsledkem mnoha konfliktů, které často vyústí až do genocidy. „Minimálně“ však vedou k chudobě, hladomorům, růstu agresivity a nesnášenlivosti (Kuna, 2010).

V takto nestabilních státech je většinou obrovským problémem samotná vláda. Tato vláda bývá často zkorumpovaná. Důležitou půdou pro obyvatelstvo pronajímají jako půdu nepotřebnou nebo nevyužitelnou. Autokratické režimy, občanské konflikty, slabé instituce a nereagující politické systémy nadále podkopávají protikorupční snahy. Drobní zemědělci se jen stěží této situaci ubrání. Existuje tzv. Index vnímání korupce se škálou od 0 do 100 bodů (nejlepší). Nejlépe jsou na tom v boji proti korupci Seychely (66 b.) a nejhorší situace, co se korupce týče, panuje v Somálsku (10 b.) a Jižním Súdánu (13 b.). Situaci nepřispělo ani zvýšení útoků a únosů politických analytiků a vyšetřujících novinářů v posledních sedmi letech v Mosambiku a vytváří tak kulturu strachu v boji proti korupci. Pro lepší představu je níže vložena mapa světa viz Obrázek 6 s barevně vyznačenými oblastmi úrovně korupce (Transparency International, 2019a).

Obrázek 6 Mapa světa Indexu vnímání korupce, 2018

Zdroj: Transparency International, 2019a

4.4.3 Předpokládaný vývoj potravinového problému

Jak již bylo v předešlém textu zmíněno, budoucím trendem je jednoznačně růst světové populace. Do roku 2050 se má počet lidí na světě zvednout o 2,1 mld. Ve stejném roce se odhaduje, že bude východní Afrika domovem pro více než 850 mil. obyvatel. Se zvyšujícím se počtem lidí roste také počet lidí, kteří se ocitají v potravinové nejistotě. Stále také roste počet podvyživených lidí a zakrnělých dětí, i když prevalence má již trend klesající. Rostoucí trend se nezmění, dokud nezasáhnou politiky jednotlivých států, bez kterých pomoc organizací nestačí. Se zlepšováním kvality lékařské péče bude klesat úmrtnost, bude se zvyšovat vakcinace, méně lidí zemře v důsledku epidemií a populace bude stárnout. Zvyšující se gramotnost ovlivňuje počet narozených dětí na ženu. Mění se klimatické podmínky budou i nadále negativně ovlivňovat svět a nejvíce právě rozvojové oblasti, jež jsou na změny nejméně připravené (SOFI, 2019, UNSTAD, 2019).

V důsledku růstu obyvatelstva bude rostoucí trend vykazovat i poptávka po potravinách. Předpokládá se, že celosvětově vzroste poptávka po potravinách nejméně o 20 % s největším nárůstem v subsaharské Africe (55 %) a jižní Asii (25 %) (Klytchnikova, Htenas, 2017).

Strana poptávky je v tomto případě prakticky neovlivnitelná, proto je důležité se soustředit na stranu nabídky. Možným řešením, jak navýšit nabídku potravin, je liberalizace světového obchodu s potravinami, umožnění vzniku a rozvoje zemědělských podniků a zaměření se na otázku vlastnictví půdy. Dalším z předpokládaných řešených trendů budoucnosti jsou integrační snahy, které zasáhnou všechny kontinenty. Problém zajištění dostatku surovinových zdrojů, trhů a odbytišť stále nabývá významu v celosvětovém měřítku, proto bude zejména rozvojový svět nucen prohlubovat vzájemné regionální vztahy. Tento polycentrický vývoj území bude pro řadu rozvojových zemí významný především kvůli zajištění udržitelného rozvoje. Díky integračním uskupením se předpokládá vytvoření široké sítě sestávající z uzlů, které budou sloužit zejména k distribuci zboží a komodit.

Zlepšením vývoje nejen potravinového problému se zabývá mnoho organizací a nejdůležitější z nich byly zmíněny již v úvodu práce. OSN navázala v roce 2015 na úspěšné Rozvojové cíle tisíciletí (tzv. MDGs) novou agendou zvanou Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030, jejíž cílem jsou nové Cíle udržitelného rozvoje

(SDGs). MDGs byly zaměřené především na rozvojové oblasti a zaměřovaly se především na ukončení chudoby v těchto oblastech mezi lety 2000–2015. Ambicióznější a komplexnější SDGs obsahují celkem 17 univerzálních cílů rozvoje se 169 konkrétními cíli. Specializují se na mezinárodní rozvoj a udržení života na této planetě. Tento program chce uspět do roku 2030 a bude ovlivňovat rozvojové programy a národní politiky členských států OSN a jejich mezinárodní spolupráci. Na prvním místě je voda, hygiena, energie a změna klimatu. Klade též velký důraz na propojení problematických oblastí uvnitř států a regionů. Pozitivním příkladem může být Etiopská národní společnost Ethiopian Airlines, která v rámci svého programu na podporu životního prostředí Etiopie sponzoruje dodávky sazenic stromů do jižních oblastí země (UN, 2015).

Mezi nejdůležitější cíle SDGs týkající se této práce patří např. cíl ukončení chudoby po celém světě, zajištění vzdělávání pro všechny, dosažení rovnosti mezi ženami a muži, zajištění dostupnosti a udržitelného hospodaření s vodou, zajištění přístupu k energii pro všechny, zajištění důstojné práce a s tím spojený hospodářský růst země, budování infrastruktury a podpora inovací, snížení nerovnosti uvnitř i mezi zeměmi, zajištění odolných lidských sídel, přijetí opatření v boji proti změnám klimatu, ochrana oceánů i suchozemských ekosystémů a především SDG 2 – Ukončení hladu, dosažení potravinové bezpečnosti, zlepšení výživy a podpora udržitelného zemědělství (UN, 2015).

Mnoho rozvojových zemí však nemá potřebnou kapacitu ke sběru dat, analýze ani šíření potřebných hlášení. V září roku 2019 se na shromáždění v New Yorku sešli funkcionáři, kde přezkoumávali pokrok SDGs. Shrnutím shromáždění byl fakt, že cesty ke splnění cílů SDGs nepostupují dostatečnou rychlostí a v požadovaném měřítku (Local 2030, 2019).

5 Zhodnocení výsledků a doporučení

5.1 Možnosti řešení potravinového problému

Možné řešení potravinového problému může být v budoucnu ohrožováno osobní hranicí lidské populace. I přes to, že v současné době se podílejí na řešení problému rozvojového světa i vyspělé ekonomiky, kterých se potravinový problém dotýká pouze okrajově, pořád je hlavní prioritou společnosti osobní prospěch jednotlivce, země či regionu. Z tohoto důvodu je velmi důležité, aby se lidé začali dívat na potravinový problém globálně, neboť v sázce je osud celé planety, nikoliv pouze dané oblasti.

Jedná se o velice náročný a dlouhodobý úkol a je zapotřebí vlády konkrétních zemí informovat o globální naléhavosti vyřešení situace. Pro stanovení možného řešení potravinového problému, je velmi důležité určit klíčové charakteristiky, které jsou příznačné pro země, v nichž došlo ke zlepšení potravinové situace a k výraznému přírůstku zásob potravin na osobu. Naopak jsou důležité i prvky, které jsou charakteristické u zemí se špatným potravinovým stavem.

Pro země, ve kterých došlo k výraznému zvýšení zásob potravin na osobu, jsou příznačné následující charakteristiky:

- vysoké tempo hospodářského růstu,
- výrazné zvýšení importu potravin
- a zvětšení objemu domácí zemědělské výroby.

Pro země, v nichž se naopak potravinová situace zhoršila, jsou typické následující jevy:

- nízké zásoby potravin a nedostatečná výživová úroveň ve spojitosti s válečnými a politickými konflikty,
- snížení osobních příjmů a výrazný pokles zemědělské výroby
- a snížení importu obilovin.

Země, které se potýkají s problémem nedostatečné potravy, musí dodržovat určité zásady, aby bylo řešení problému efektivní a dalo se v dané zemi uskutečnit (Jeníček a Foltýn, 2010).

5.1.1 Časové rozlišení humanitární pomoci

Jeníček a Foltýn (2003) rozdělují humanitární a potravinovou pomoc na tři typy podle jejich časového hlediska. Jedná se o krátkodobá, střednědobá a dlouhodobá opatření.

5.1.1.1 Krátkodobá opatření

Kromě nezbytných dlouhodobých programů na zlepšení situace si mnohé země žádají pomoc okamžitou, krátkodobou. S tím je spojena potřeba zajistit lékařskou péči, základní přístřeší (alespoň v uprchlických táborech), okamžitou pomoc při přírodních pohromách nebo vojenských či občanských nepokojích, pro ty nejzranitelnější.

Z tohoto důvodu je efektivní na tyto krátkodobé příčiny reagovat krátkodobými opatřeními, která zabráňují nejzávažnějším důsledkům nedostatečného množství potravin a zamezují ztráty lidských životů. Pro tyto účely slouží zejména humanitární a potravinové pomoci mezinárodních organizací jako jsou například FAO nebo WFP. Těm nejpotřebnějším se však pomoci vůbec nemusí dostat, jelikož se často nacházejí právě v nebezpečných oblastech, ve kterých probíhají nejtěžší konflikty a jsou absolutně bezohledné vůči civilnímu obyvatelstvu.

Příkladem krátkodobého opatření, které má vliv na zdraví lidí zasažených potravinovým problémem a nejedná se o přímé humanitární dodávky surovin či potravin, může být například rychlé doplnění nezbytných vitaminů pomocí doplňků stravy či lékařských přípravků. Tato cesta o akutní zlepšení situace je však velice finančně náročná (Jeníček a Foltýn, 2010).

FAO zase poskytuje například čtvrtletní výhledovou analýzu hlavních rizik katastrof pro zabezpečení potravin a zemědělství (FAO, 2019c).

Evropská komise pro mezinárodní spolupráci a rozvoj, FAO a WFP založily na humanitárním shromáždění v roce 2016 společnými silami tzv. Globální síť proti potravinovým krizím. Úkolem je nejen analýza a akutní pomoc v oblastech s kritickým hladem, ale i řešení základních příčin potravinových krizí prostřednictvím zvýšeného

sdílení analýz a znalostí a podpory kolektivního úsilí, a právě společnými silami přispět k dlouhodobému zotavení postižených regionů. WB zase pomáhá analyzovat pomocí Studie měření životních standardů (LSMS). Jde o program průzkumu domácností, který se nachází v rámci průzkumové jednotky Světové banky pro rozvoj datových skupin, a který poskytuje technickou pomoc národním statistickým úřadům při navrhování a provádění vícetázových průzkumů domácností (EC, 2019; WB Group, 2019).

Mezi vhodná krátkodobá opatření patří i případné snížení dluhů a úroků. Tyto pomoci mají klíčový význam v překlenutí nejzávažnějších nedostatků potravin, nabývají však pouze krátkodobého charakteru a nemají konečný význam pro řešení problému. Z tohoto důvodu je důležité navázat na ně i jinými prostředky, které přinesou řešení dlouhodobá.

5.1.1.2. Střednědobá opatření

Klíčovou oblastí střednědobých opatření je zejména podpora hospodářského růstu a růstu zaměstnanosti, odstranění bariér trhu, rozvoj infrastruktury či půjčky zemědělcům. Primární roli v oblasti střednědobých opatření sehrává vláda, mezi jejíž hlavní činnosti je možno zařadit rozvoj infrastruktury, podporu makroekonomické stability a snížení zdanění práce. Dále by se vlády měly více soustředit na potřeby zemědělců a zvolení takových opatření, která by jim zajistila vyšší produkci potravin a dostatečné příjmy k vlastnímu rozvoji (Jeníček a Foltýn, 2003).

5.1.1.3. Dlouhodobá opatření

Pro překonání špatné potravinové situace je z dlouhodobého pohledu důležité udržení hospodářského růstu, zlepšení zdravotní péče, doplněné alespoň základní vzdělání, celková osvěta, podpora zemědělského sektoru a oblasti potravin, rozvoj zemědělských technologií, biochemie a v neposlední řadě rozvoj sociálních služeb soustředěných na odstranění chudoby a zajištění fungující veřejné politiky v oblasti lidských zdrojů (Jeníček a Foltýn, 2003).

5.2 Snahy o řešení nepříznivé potravinové situace

Veškeré snahy směřují ke komplexní stabilizaci regionu a zahájení jeho budoucího růstu. Tím dojde k pozvolnému odstranění nejtěžších problémů sužujících problematice

regiony. Oblast východní Afriky se taktéž neobejde bez pomoci mezinárodního společenství. Pro zdárné řešení výživového problému je podstatné soustředit se na klíčové proměnné, které jsou uvedeny v následujícím textu. Nutno však podotknout, že návrhy řešení nemohou být paušální, jelikož i v rámci regionu východní Afriky existuje vnitřní heterogenita.

5.2.1 Odstranění korupce

Za předpoklady úspěšného řešení potravinového problému je považována zejména stabilita politické situace v zemi a zavedení demokracie. V případě dodržení této zásady lze předpokládat efektivnější využívání zdrojů v konkrétní zemi. *"Pokud chtějí africké země nastartovat svou ekonomickou transformaci, musí se zaměřit na vzdělávání úředníků a obecně lidských zdrojů, snížit chudobu, nezaměstnanost a zejména zajistit stabilní právní prostředí a ochranu investic,"* uvádí zpráva OSN SOFI (2018). Doporučovalo by se i rozšíření bezhotovostní ekonomiky, jelikož papírové peníze jsou nevysledovatelné a dochází k jejich častým odklonům do špatných rukou, a tak nemohou být efektivně využity. Podle odhadů Transparency International (2019b) stojí vysoká korupce některé státy východní Afriky dokonce až 25 % jejich HDP a prohlubuje tím chudobu. Příkladem nefungující vlády byl pronájem Etiopské půdy investorům ze Saúdské Arábie v roce 2009, kteří ji použili ve svém zájmu k zemědělským účelům (Kuna, 2016).

Vlády východní Afriky musí při řešení korupce ve svých zemích zintenzivnit své úsilí a mít na paměti několik otázek, a to:

- prokázat viditelný závazek politických stran v boji proti korupci, zejména v Burundi a Mosambiku,
- chránit obránce lidských práv, politické analytiky, protikorupční aktivity a vyšetřující novináře a umožnit jim vystoupit v otázkách korupce
- a zlepšit zdraví demokratických institucí, což zahrnuje podporu účasti, průhlednost a důvěru spolu s nezbytnými kontrolami a rovnováhou (Transparency International, 2019b).

Ve snaze vyhrát boj proti korupci bude AU muset vyžadovat viditelný závazek proti korupci od všech svých vůdců. Kromě toho by AU měla zvážit investice do zemí, které historicky bojují s protikorupčním úsilím a vykazují jen malý až žádný pokrok. Patří

sem země jako Malawi, která i nadále výrazně klesá, stejně jako země Somálsko a Jižní Súdán, které spadají na samý konec indexu a čelí významným výzvám v oblasti správy (Transparency International, 2018).

OSN věnuje pro udržitelnou budoucnost každoročně 2,5 mld. USD. K dosažení cílů udržitelného rozvoje jsou však zapotřebí další investice od soukromého sektoru. Tehdy se tedy jedná o tzv. kombinované financování. Studie však zjistily, že smíšené finanční projekty jsou výrazně méně transparentní než projekty financované pomocí jiných forem oficiální rozvojové pomoci. Transparency International žádá o větší transparentnost a odpovědnost, aby informace o smíšených projektech byly veřejně dostupné, a to jak z hlediska finančních toků, tak z hlediska dopadu těchto zdrojů na vývoj. Vytvoření větší transparentnosti a odpovědnosti může navíc vzbudit důvěru ve větším množství soukromých investorů u dárců (Transparency International, 2019b).

5.2.2 Zvýšení gramotnosti

V budoucnosti rozvojového světa bude hrát roli i vzdělání, které je považováno za významnou hnací sílu. Je důležité se zaměřit na vzdělanost obyvatelstva, neboť neexistence vzdělané společnosti v některých zemích je fatálním problémem (Kuna, 2004). Pokud budou děti rozvojových států navštěvovat školu, získají alespoň základní vzdělání, které mohou snadno využít nejen v zemědělství, které je pro vyřešení potravinové krize stěžejní. Lépe se také naučí novým technologiím a dokážou se uplatnit na trhu práce. Je třeba změnit globální potravinový a zemědělský systém. Investice do zemědělství jsou zásadní pro zvýšení kapacity zemědělské produktivity a udržitelné systémy produkce potravin jsou nezbytné, aby pomohly zmírnit nebezpečí hladu (SOFA, 2019).

Osvěta je nezbytná také v informovanosti o pohlavně přenosných chorobách. Například organizace UNICEF poslala 2,5 mld. USD (téměř 50 % svého rozpočtu) jen do Afriky. Například jako prevence HIV/AIDS je využívána tzv. pre-expoziční profylaxe, což jsou antiretrovirotika, které slouží k zabránění infekce. Dalším pozitivním příkladem je česká pomoc ve Rwandě, kde se z příspěvků dárců UNICEF, jež činily necelé tři miliony korun, vybavila některá dětská oddělení místních nemocnic a zaškolil se personál v oblasti předporodní i porodní péče (WHO, 2019d).

5.2.3 Modernizace infrastruktury

Ekonomický rozvoj zemí východní Afriky brzdí také špatná infrastruktura. Nedostatečná dopravní infrastruktura ve většině zemí zvyšuje cenu zboží až o 40 %. Zemědělci potřebují silnice pro lepší přístup k trhu. Vlivem nižších dopravních nákladů mohou získat více financí ze své produkce. Zlepšila a zjednodušila by se směna, životní úroveň venkovanů, a především celková agrární produkce regionu (Kuna, 2010).

Příkladem může být ekonomika Džibutska, která vzkvétá také z důvodu strategické polohy přístavu, jež leží při vjezdu do Rudého moře a je zároveň i Džibutským hlavním městem. Tento přístav využívá i sousední Etiopie díky existenci železniční trati mezi oběma státy a na místní poměry relativně dobrému vzájemnému silničnímu spojení (Theafricareport, 2018).

5.2.4 Zemědělská revoluce

V boji proti nedostatečnému množství potravin jsou za významné aspekty považovány především dlouhodobé zvýšení zásob potravin a růst zemědělské produkce. Velkou překážkou pro většinu rozvojových zemí je nedostatek finančních prostředků, z tohoto důvodu je nutné nízké finanční zdroje nahradit vládními investicemi do zemědělského sektoru (Jeníček a Foltýn, 2010). Zvyšováním zemědělské produktivity dochází také k růstu úrovně potravinové bezpečnosti. Dalším aspektem, který pozitivně působí na bezpečnost potravin, je správné používání umělých hnojiv, což je pro mnoho rozvojových zemí značný problém. Úroveň využívání hnojiv a pesticidů je v rozvojovém světě několikanásobně nižší než ve vyspělých státech, což vede k nestabilním sklizním zemědělských plodin a také snížení potravinové bezpečnosti z důvodu rozšíření plísni a bakterií. Na základě této skutečnosti byl podle FAO vyvinut nový postoj s názvem „The Farmer Field School“, který představuje pravidelné investice do školení zemědělců.

Vyšší úrovně potravinové bezpečnosti by země mohly dosáhnout také díky zvýšenému přístupu k elektřině. Sustainable Development Goals (2015) uvádí, že 840 mil. lidí na celém světě nemá přístup k elektřině. Většina z nich žije ve venkovských oblastech rozvojového světa. Energetická chudoba v mnoha regionech je základní překážkou snižování hladu a zajišťováním toho, aby svět mohl produkovat dostatek potravin pro uspokojování budoucí poptávky, a především zkvalitnění jejich skladovacích prostor a zavlažovacím systémům. Dále je potřeba vyvíjet nové odolnější a méně náročné

odrůdy plodin s kratší vegetační dobou. Hnití sklizené úrody či její napadení škůdci je častým jevem a v současné době tak značná část drahocenných potravin přichází nazmar. Škůdci svým snadným šířením mohou dosáhnout až epidemických rozměrů a způsobit tak velké ztráty na úrodě (FAO, 2019c). Kuna (2010) uvádí ještě další škůdce, a to jiné druhy hmyzu, hlodavce a ptáky.

Další pomoc od rozvinutých zemí může přijít v podobě odstranění bariér obchodu a svých protekcionistických opatření, které brání v rovnocenném přístupu drobných zemědělců na trh. Na změnu může mít vliv i samotné vnímání spotřebitele ve vyspělých zemích, kteří mají širokou možnost volby při nakupování. Variantou, jak podpořit producenty rozvojových zemí, je hnutí Fairtrade. Tento program dává lidem možnost užít se vlastní prací, za důstojných podmínek, za své produkty dostávají spravedlivě zaplacené, pěstují s ohledem na životní prostředí, a navíc děti mají možnost chodit do školy. Fairtradoví pěstitelé se snaží o dlouhodobě udržitelnou produkci za nepoužívání agrochemikálií. Fairtrade posiluje postavení žen ve společnosti, jejich ekonomickou nezávislost a zakazuje práci dětí. Na světě již existuje 1,6 mil. pěstitelů a řemeslníků zapojených do tohoto programu (Fairtrade International, 2019).

Proti zmírnění desertifikace zase existují programy pomáhající šesti africkým zemím (z nichž se pouze Etiopie nachází na území východní Afriky) v udržitelném řízení a obnově jejich suchých lesů a pastvin. Toto úsilí je založeno na harmonizované regionální strategii pro Velkou zelenou zeď pro Saharu a iniciativu Sahel vyvinutou FAO a partnery, a také na akčních plánech vytvořených pro každou jednotlivou zemi (FAO, 2019d).

Ve spolupráci s Africkou Unií již existují koncepty pro podporu intenzity zemědělské výroby. Z hlediska různých investicí do zvýšení produkce v chudých zemích prostřednictvím šlechtění plodin, zavlažování, dodávek hnojiv a pesticidů lze mluvit o druhé zelené revoluci. Plán organizace OSN Zelená revoluce v Africe (AGRA) se objevuje se začátkem 21. století a navazuje na v Africe ne příliš úspěšnou první zelenou revoluci. Ta se na tomto území neujala především díky přetrvávajícím konfliktům narušujícím jakékoliv akce a prospívala většinou pouze velkým zemědělcům. Druhá zelená revoluce zahrnuje metody genetického inženýrství a má pomáhat především drobným zemědělcům a zemědělkyním. Snahy se orientují na vývoj osiv, která by respektovala biodiverzitu a odlišnost kontinentu (Agris, 2008; SourceWatch, 2012).

Další příležitostí, zejména pro Etiopii, Madagaskar a Tanzánii, je projekt financovaný od IFAD a EU zaměřený na pěstování bambusů. Při správném řízení mohou být přírodní i pěstovaný bambus klíčovými prvky při překonávání výzev udržitelného rozvoje venkova a může milionům lidí zlepšit jejich životní úroveň (IFAD, 2019b).

5.2.5 Změna vlastnických vztahů

Největší koncentraci chudoby a hladomorů je možno zaznamenat v oblastech venkova rozvojového světa. Je tomu tak zejména kvůli nedostatku půdy a křehkým vlastnickým právům. Většina farmářů žije v neustále nejistotě, že o půdu mohou kdykoliv přijít. Kdyby tamější obyvatelé získali přístup k půdě, mohlo by to vést ke zlepšení výživové situace a zvýšení příjmů mnohých domácností. V dlouhodobém časovém horizontu by taková pozemková reforma, upravující vlastnické vztahy k půdě, znamenala pro rozvojové země efektivnější produkci zemědělských plodin a případně by vedla i ke zvýšení pracovních míst (Jeníček a Foltýn, 2010).

5.2.6 Integrační uskupení

Pozitivní vyhlídky v řešení potravinového problému představují integrační uskupení, která umožňují členským státům získat ekonomickou sílu a výhodnější vyjednávací postavení. Díky regionální integraci se pro řadu rozvojových zemí otevírají nové obchodní sítě, možnost zapojení do mezinárodního obchodu a v neposlední řadě se rozvojový svět stává atraktivnější pro zahraniční investory (Kuna, 2010). Z obecného hlediska integrační uskupení představují možnost rozvoje vzájemných ekonomických vztahů mezi jednotlivými rozvojovými zeměmi a jsou rovněž považována za významný potencionální faktor úspěšnosti boje proti nerovnostem mezi vyspělými a chudými zeměmi (Foltýn a Holub, 1989).

5.2.7 Stabilizace počtu obyvatel

Naději ve vyřešení výživového problému rozvojového světa představuje ukončení demografického přechodu a stabilizace počtu obyvatel. Jedná se však o dlouhodobý proces, přičemž podle odhadů OSN se světová populace bude i nadále vyznačovat rostoucím trendem, a to minimálně až do roku 2060. Pro řadu domácností v rozvojových zemích představují potomci určitou nadějí, neboť jsou přesvědčeni, že právě jejich děti jim pomohou pomoci vymanit se ze začarovaného kruhu chudoby a zajistí jim relativně

bezpečnější stáří. Bude-li v budoucnu docházet k prudkému růstu populace, stane se klíčovým faktorem zvýšení zemědělské produkce, což ale může s sebou přinášet i jistá ekologická rizika. Růst intenzity zemědělské výroby v zemích s potravinovým deficitem nebude stačit rostoucímu počtu hladovějících obyvatel, proto bude i v budoucnu většina rozvojových zemí odkázána na mezinárodní pomoc (Kuna, 2010).

5.2.8 Zrovnoprávnění žen

Odstranění rozdílů mezi oběma pohlavími je také velmi důležité. OSN tvrdí, že by se na světě počet hladovějících snížil o 150 mil., pokud by zemědělkyně měly stejný přístup ke zdrojům jako muži. Podpora kvalifikačního růstu žen, a s tím spojené lepší profesní vyhlídky, by měly pozměnit preference žen. To by znamenalo nejen snížení natality, ale i vítaný přísun kvalifikované pracovní síly pro rozvíjející se hospodářství. Například v Somálsku je pracovní síla tvořená pouze z 20 % ženami (Calderon et al., 2019).

5.3 Další možnosti řešení nepříznivé potravinové situace

Z hlediska humanitárních dodávek by se mohlo jako vhodné řešení ukázat investování do analyzování kvality obalových materiálů. Dodávky totiž musí překonat během cest mnoho překážek, při nakládání, vykládání, přepravování po nmoderních cestách nebo pádu z letadla a s vhodnými obaly by se zachovala jejich kvalita a docházelo by tak ke snížení plýtvání potravinami. Vhodné obaly by si také poradily s extrémními teplotami, vlhkostí či prachem a prodloužily by dobu skladovatelnosti. Zabalené potraviny by rovněž byly vysledovatelné a nedocházelo by k potravinovým podvodům. Nalezení kompromisu mezi robustními odolnými obaly a náklady, funkčností a v neposlední řadě s environmentální udržitelností je však velice obtížná záležitost.

V dnešním světě dochází k vyhazování neuvěřitelného množství potravin, z nichž by se uživilo dvojnásobné množství, než jaké je hladovějících na světě. Balení představuje asi 10 % energie vynaložené na celkové zpracování produktu, ale může hrát klíčovou roli při zajišťování toho, aby zbylých 90 % nebylo zbytečných a nebylo tedy vyhozeno (Beltrami, 2015).

Snižování ztrát potravin (a plýtvání obecně) by mohlo zvýšit ekonomickou účinnost celého potravinového systému, a tak zlepšit zabezpečení potravin a výživy, a také přispívat k udržitelnosti životního prostředí. Ideálním případem by bylo zajištění potravinové soběstačnosti v Africe. Problematika plýtvání potravinami se odráží v cíli SGD 12. Konkrétně chce omezit globální potravinový odpad do roku 2030 až o 50 %. Tímto způsobem by mohlo být dosaženo dalšího dílčího cíle, a to již zmíněného SDG 2 - Nulový hlad. Cíl by mohl znít jednoduše, ale implementace je velice složitá a kompletní eliminace hladu vůbec nemusí být realistická. Ve vyspělých zemích bude vhodné se zaměřit na pozdější fáze dodavatelského řetězce, zejména na maloobchodní a spotřební fázi. U rozvojových zemí se v první řadě musí odstranit ztráty po sklizni a v dodavatelském řetězci. V neposlední řadě jsou nepostradatelné inovace ve statistických měřeních o ztrátách potravin a jejich plýtvání, a tím snadnější odhalení krizových míst. Nezbytný je též konzistentní přístup monitorování a spolupráce na mezinárodní, komunitní a národní úrovni a soustředění se na konkrétní, užší cíle.

Slibná oblast pro rozvoj by také mohla být oblast cestovního ruchu. Afrika je zajímavým regionem, který by mohl těžit jako snadno dostupný dopravní uzel, protože některé země jako Etiopie či Keňa mají dobrou leteckou dopravní infrastrukturu. Mnoha turisty nepřijatelná však zůstává místní pozemní infrastruktura a bezpečnostní situace mnoha oblastí.

V Tabulce 8 jsou naznačeny počty zahraničních turistů podle příjezdů v nejaktuálnějším posledním sledovaném roce (viz údaj v závorkách), který se u zemí lišil. Většina údajů však pocházela z roku 2017. Nejvíce turistů podle dat WB navštívilo Zimbabwe a nejhůřší situace panovala v Džibuti a Komorech (WB, 2019a).

Tabulka 8 Počty příjezdů zahraničních turistů (v tis.) v různých letech

	Počet turistů – odbavení (tis.)
Burundi	299 ⁽²⁰¹⁷⁾
Džibutsko	63 ⁽²⁰¹³⁾
Eritrea	142 ⁽²⁰¹⁶⁾
Etiopie	933 ⁽²⁰¹⁷⁾
Jižní Súdán	...
Keňa	1364 ⁽²⁰¹⁷⁾
Komory	28 ⁽²⁰¹⁷⁾
Madagaskar	255 ⁽²⁰¹⁷⁾
Malawi	837 ⁽²⁰¹⁷⁾
Mauricius	1342 ⁽²⁰¹⁷⁾
Mosambik	1447 ⁽²⁰¹⁷⁾
Rwanda	932 ⁽²⁰¹⁶⁾
Seychely	350 ⁽²⁰¹⁷⁾
Somálsko	...
Tanzánie	1275 ⁽²⁰¹⁷⁾
Uganda	1402 ⁽²⁰¹⁷⁾
Zambie	1083 ⁽²⁰¹⁷⁾
Zimbabwe	2423 ⁽²⁰¹⁷⁾

Zdroj: vlastní zpracování podle WB, 2019a

Celkově by také mohlo pomoci rozšíření povědomí o vážnosti situace. K tomu by mohla pomoci jak tato diplomová práce, tak například dokumentární filmy, v jejichž příbězích budou lépe zachyceny emoce. WHO uspořádá v květnu roku 2020 v Ženevě vůbec první filmový světový festival s názvem Zdraví pro všechny. Festival si klade za cíl dát sílu vyprávění do rukou lidí. Filmaři jsou vyzváni, aby předložili krátké video zaměřené na jakýkoliv zdravotní problém nebo zdravotní sestry či porodní asistentky (WHO, 2019e).

Velkou devizou Východní Afriky by mohla být výroba produktů, které nevyžadují složité výrobní procesy ani kvalifikovanou pracovní sílu a dokážou si najít své místo na trhu, jako např. etiopské obuvnictví. Ke zlepšení ekonomické situace by mohlo pomoci i důkladnější probádání území východní Afriky. Mohlo by odhalit například zásoby nerostných surovin. Podle některých odborníků by se ložiska ropy a zemního plynu mohla od Jižního Súdánu táhnout přes severní oblasti Etiopie až do Eritrei. V případě migračního problému by zase mohl být řešením návrat do své země, jelikož vláda

neumožňuje začlenění se do místní společnosti (WFP, 2006).

Mezi dalšími vhodnými řešeními by neměl chybět vývoj sledovacích meteorologických a hydrologických metod a posílení jejich lokální účinnosti, aby mohli být lidé včas varováni a ušetřili se přinejmenším lidské životy. Jako nezbytná se ukazuje také investice do informačních systémů, které by předpovídaly a analyzovaly potravinové krize.

6 Závěr

Jak bylo v práci řešeno, budoucím trendem je jednoznačně růst světové populace. Do roku 2050 se má počet lidí na světě zvýšit o 2,1 mld. Ve východní Africe bude růst obyvatel pokračovat i přes klesající hodnoty hrubé míry porodnosti a úhrnné plodnosti. Počet narozených dětí na jednu ženu v jejím plodném období k roku 2018 je v této oblasti 4,43. V porovnání s vyspělou Evropou, kde tato hodnota činí 1,6 dětí na ženu, je však situace stále alarmující.

Se zvyšujícím se počtem lidí také roste počet těch, kteří se ocitají v potravinové nejistotě. Pro rok 2018 byl uváděn počet chronicky podvyživených na světě 821,6 mil. Co se počtu chronicky podvyživených na Africkém kontinentu týče, jednalo se ve stejném roce o 256,1 mil. lidí. Za posledních 18 let zde tato hodnota vzrostla o více než 50 mil. Východní Afrika na tom byla ve stejném roce v celkovém počtu podvyživených ze všech afrických regionů nejhůře se 133,1 mil. chronicky podvyživenými.

S těmito hodnotami je spojena i míra chudoby. Pod 1,9 USD na den se ve svém rozpočtu v některých státech východní Afriky v roce 2018 pohybovalo až přes 70 % obyvatel. Pokud zůstanou okolnosti stejné, očekává se, že se globální chudoba stane více africkou, z 55 % v roce 2015 až na 90 % v roce 2030.

Faktorů, jež přímo či nepřímo ovlivňují potravinový deficit sledovaného regionu, je celá řada. Jedná se o celý souhrn úzce propojených přírodních, ekonomických i politických podmínek a je obtížné shrnout všechny proměnné, jež se určitou měrou na problému podílí.

Jednou z nejzávažnějších příčin je bezesporu neukončený demografický přechod, který znamená nutnost zvyšování produkce potravin. Jeho ustálení se odhaduje až na druhou polovinu 21. století. Snahy o zvyšování produkce potravin spolu s klimatickými vlivy snižují kvalitu půdy v tomto regionu, a tím je negativně ovlivňována zdejší zemědělská produkce. Největší klimatické změny s sebou přináší jev zvaný El Niño, který narušuje veškerou křehkou rovnováhu v regionech, do kterých zasahuje. Organizace FAO vytvořila ze zemědělské databáze statistickou analýzu a prokázala ekvivalent ztrát v průměru sedm procent potravinových dávek na obyvatele po každé přírodní katastrofě.

Jako významnou příčinu je dále nutno zmínit nepříznivou politickou situaci. Tamní slabé vlády jsou často zkorumpovány. S korupcí je spojen odklon finančních prostředků

do špatných rukou. Situaci nepodporují ani uměle vytvořené hranice, které vznikly při postkoloniálním rozdělování Afriky, kdy nebyly brány v potaz důležité historické a etnické náležitosti. Takto vzniklé hranice států jsou dodnes důsledkem mnoha konfliktů. Tyto konflikty spojené s nedostatkem potravin vedou k hromadné migraci lidí. Nucené vysídlování narušuje životní podmínky a omezuje přístup k pracovním příležitostem. Při častých konfliktech lidé umírají nejen v boji, ale i na nemoci. Při hromadných přesunech obyvatelstva kolabuje veřejné zdravotnictví, a to má za následek rozšíření epidemií. Východní Afrika je zužována také tropickými nemocemi, především malárií, na kterou umírá právě na tomto území nejvíce lidí na světě. Největší procento z nich jsou děti do pěti let a nejnáchylnější k onemocnění jsou právě ty podvyživené a vyzáblé. Závažným problémem je také výskyt viru HIV/AIDS, který decimuje místní dospělou ekonomicky aktivní populaci. Dalším neméně závažným faktorem jsou genderové nerovnosti a nedostatečné vzdělání. Poslední dostupná data WB uvádí, že nejhorší situace panovala v roce 2015 v Jižním Súdánu, kde nemělo přístup ke vzdělání téměř 70 % dětí školního věku. Není divu, že takto závažné faktory rezonují v ekonomikách států v celé oblasti.

Potravinový problém nemá, jak z textu vyplývá, jednoduché řešení, i když hypoteticky existuje. Ideálním případem by bylo zajištění potravinové soběstačnosti ve východní Africe. Zapotřebí je užší spolupráce organizací s konkrétněji vytyčenými postupnými cíli a lepší analýza úspěšnosti aplikovaných programů. Nezbytný je též konzistentní přístup monitorování a spolupráce na mezinárodní, národní a komunitní úrovni.

Aby se mohly úspěšně realizovat jakékoliv cesty k nápravě potravinové situace, vždy hraje zásadní roli vláda jednotlivých zemí. Nezbytná je změna právního systému v souvislosti s vlastnictvím půdy a demokratizace společnosti. Vláda musí zvýšit transparentnost a prostředky musí směřovat do oblastí, které podpoří další demografický vývoj a sociální a udržitelný ekonomický růst. Tímto se zvýší i účinnost snah o vyřešení situace a dojde k pozvolnému odstranění nejtěžších problémů sužujících zasažené regiony.

Oblast východní Afriky se však neobejde bez pomoci mezinárodního společenství. V první řadě jsou nejakutnější opatření krátkodobého charakteru. Kromě přímých humanitárních dodávek obyvatelům ze zasažených oblastí se může jednat například o rychlé doplnění nezbytných vitaminů a minerálních látek pomocí doplňků stravy či

lékařských přípravků a tím dojde k podpoře zdravotního stavu místních obyvatel.

Další pomoc může přijít v podobě odstranění bariér obchodu, které brání v rovnocenném přístupu drobných zemědělců na trh. Na změnu může mít vliv i samotné vnímání spotřebitele ve vyspělých zemích, kteří mají širokou možnost volby při nakupování. Variantou, jak podpořit producenty rozvojových zemí, je hnutí Fairtrade. Vyspělé státy by také měly omezit spalování fosilních paliv, které je jedním z největších přispěvatelů ke změnám klimatu.

Dlouhodobé snahy o zvýšení produktivity práce v rozvojových oblastech se netýkají pouze rozvoje mechanizace, výzkumu či hnojiv, ale také rozvoje infrastruktury a nutných pozemkových reforem. Nedostatečná dopravní infrastruktura ve většině zemí zvyšuje cenu zboží až o 40 %. Pozitivní vyhlídky v řešení potravinového problému nabízí také integrační uskupení, která umožňují členským státům získat ekonomickou sílu a výhodnější vyjednávací postavení.

Rozvoj vzdělání a odstranění rozdílů mezi oběma pohlavími jsou rovněž velmi důležité. Dle OSN by se na světě počet hladovějících snížil o 150 mil., pokud by zemědělkyně měly stejný přístup ke zdrojům jako muži.

V dnešním světě dochází k vyhazování neuvěřitelného množství potravin, z nichž by se uživilo dvojnásobné množství, než jaké je hladovějících na světě. Navrhovaným řešením, jak zvýšit ekonomickou účinnost celého potravinového systému a tím i odstranění hladu, by mohlo být lepší zabezpečení potravin a výživy snížením ztrát potravin a jejich plýtváním. U rozvojových zemí se v první řadě musí odstranit ztráty po sklizni a v dodavatelském řetězci. V neposlední řadě jsou nepostradatelné inovace ve statistických měřeních o ztrátách potravin a jejich plýtvání, a tím snadnější odhalení krizových míst. Z hlediska humanitárních dodávek by se mohlo jako vhodné řešení ukázat investování do analyzování kvality obalových materiálů. S vhodnějšími obaly by se zachovala kvalita a docházelo by tak ke snížení plýtvání potravinami.

Potravinový problém je velmi aktuální a řešené téma, které však vzhledem ke své komplexnosti a složitosti můžeme jen těžce uchopit, a pouze čas ukáže, jak účinná byla současná opatření, která měla tento stav zlepšit či potravinový problém zcela odstranit. Tato práce, byť omezeného rozsahu, může dobře posloužit jako jakýsi úvod do problematiky a podklad pro další konkrétnější rozbor či výzkum.

7 Seznam použitých zdrojů

- AfDB. *African Development Bank Group: AfDB calls for bold actions to improve air connectivity in Africa* [online]. 2017 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.afdb.org/en/news-and-events/afdb-calls-for-bold-actions-to-improve-air-connectivity-in-africa-17577>>.
- AFRICAN UNION. *African Union: Regional Economic Communities (RECs)* [online]. 2019 [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <<https://au.int/en/organs/recs>>.
- AGRIS. *Agrární www portál: Zelená revoluce má z Afriky udělat obilnici* [online]. 2008 [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<http://www.agris.cz/clanek/159163>>.
- ARYEETAY-ATTOH, Samuel. *Geography of subsaharan Africa*, Third edition. New York: Prentice Hall, 2010. ISBN 01-360-5631-8.
- BELTRAMI, Simona. *World food programme Insight: To protect and preserve: How packaging can help prevent food loss and waste* [online]. Medium, 2019 [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<https://insight.wfp.org/to-protect-and-preserve-how-packaging-can-help-prevent-food-loss-and-waste-af17d1dc40ed>>.
- BERARDI, John, Ryan ANDREWS, Brian ST. PIERRE, Krista SCOTT-DIXON, Helen KOLLIAS a Camille DEPUTTER. *The essentials of Sport and Exercise Nutrition*. 3rd edition. Precision Nutrition, 2019.
- BERGLEE, Royal. *Regional Geography of the World* [online]. 1st edition, 2012 [cit. 2019-08-29]. Dostupné z: <<https://2012books.lardbucket.org/pdfs/regional-geography-of-the-world-globalization-people-and-places.pdf>>.
- CALDERON, Cesar, Gerard KAMBOU, Vijdan KORMAN, Megumi KUBOTA a Catalina CANTU CANALES. *Africa's Pulse, No. 20, October 2019*. [cit. 2019-10-09]. DOI: 10.1596/978-1-4648-1509-6. Dostupné na: <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32480>>.
- CENTERS FOR DISEASE CONTROL AND PREVENTION. *CDC: About HIV/AIDS* [online]. 2019 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.cdc.gov/hiv/basics/whatishiv.html>>.

- COLLIER, Paul.: Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím. Praha: Vyšehrad, 2009. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7429-010-7.
- ČESKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ. *Mezinárodní výbor Červeného kříže* [online]. 2019 [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <<https://www.cervenykriz.eu/cz/icrc.aspx>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Výdaje českých domácností vzrostly* [online]. 2017 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/vydaje-ceskych-domacnosti-vzrostly>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Zemřelí podle seznamu příčin smrti, pohlaví a věku v ČR, krajích a okresech - 2005 až 2014* [online]. 2015 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-podle-pohlavi-a-veku-2005-2014>>.
- EAST AFRICA ECONOMIC OUTLOOK 2019. *Macroeconomic developments and prospects: Political economy of regional integration* [online]. 2019, 66 s., [cit. 2019-11-20]. DOI: 978-9938-882-97-1. Dostupné z: <https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/2019AEO/REO_2019_-_East_Africa_.pdf>.
- ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *African religions: Mythology* [online]. 2019 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.britannica.com/topic/African-religions/Mythology>>.
- EUROPEAN COMMISSION. *EC: Food Security Portal: Conflict, Weather Shocks Driving Food Crises in 2017* [online]. 2017 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<http://www.foodsecurityportal.org/conflict-weather-shocks-driving-food-crises-2017?print>>.
- EUROPEAN COMMISSION. *EC: Global Network Against Food Crises Flyer* [online]. 2019 [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/knowledge4policy/publication/global-network-against-food-crises-flyer_en>.
- FAIRTRADE INTERNATIONAL. *About: WHAT IS FAIRTRADE?* [online]. 2019 [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<https://www.fairtrade.net/>>.
- FOLTÝN, Jaroslav a Alois HOLUB. *Zrcadlo rozvojových zemí*. Tribuna ekonomiky a politiky. Praha: Horizont, 169 str.,1989.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: A Great Green Wall for Cities* [online]. New York, 2019d [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<http://www.fao.org/news/story/en/item/1234286/icode/>>.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: Country profiles* [online]. 2019b. Rome [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<http://www.fao.org/countryprofiles/en/>>.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: Early Warning Early Action Report on Food Security and Agriculture* [online]. Rome, 2019c October-December [cit. 2019-11-04]. ISBN 978-92-5-131843-0. Dostupné z: <<http://www.fao.org/3/ca6372en/ca6372en.pdf>>.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: El Niño*. Rome, 2019a [Online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné na: <<http://www.fao.org/el-nino/en/>>.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: Human energy requirements, report of a Joint FAO/WHO/UNU Expert Consultation. Rome, 17-24 October 2001* [online]. Rome: Food and Agricultural Organization of the United Nations, 2004 [cit. 2019-11-02]. ISBN 92-510-5212-3.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: Plant pests and diseases* [online]. Rome, 2019c [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<http://www.fao.org/emergencies/emergency-types/plant-pests-and-diseases/en/>>.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: The State of Food and Agriculture 2019: Moving forward on food loss and waste reduction* [online]. Rome: FAO/UN, 2019 [cit. 2019-11-04]. 182 s. ISBN 978-92-5-131789-1. Dostupné z: <<http://www.fao.org/3/ca6030en/ca6030en.pdf>>.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: The State of Food Security and Nutrition in the World 2017: Building resilience for peace and food security* [online]. Rome: FAO/UN, 2017 [cit. 2019-11-02]. 118 s. ISBN 978-92-5-109888-2. Dostupné z: <<http://www.fao.org/3/a-i7695e.pdf>>.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: The State of Food Security and Nutrition in the World 2018: Building climate resilience for food security and nutrition* [online]. Rome: FAO/UN, 2018 [cit. 2019-11-02]. 202 s. ISBN 978-92-5-130571-3. Dostupné z: <<http://www.fao.org/3/I9553EN/i9553en.pdf>>.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAO: The State of Food Security and Nutrition in the World 2019: Safeguarding against economic slowdowns and downturns* [online]. Rome: FAO/UN, 2019 [cit. 2019-11-02]. 239 s. ISBN 978-92-5-131570-5. Dostupné z: <<http://www.fao.org/3/ca5162en/ca5162en.pdf>>.

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *FAOSTAT: Data* [online]. 2019 [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<http://www.fao.org/faostat/en/#data>>.

INTERNATIONAL FUND FOR AGRICULTURAL DEVELOPMENT. *IFAD: Fighting poverty with bamboo* [online]. 2019b [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<https://www.ifad.org/en/web/knowledge/publication/asset/41219954>>.

INTERNATIONAL FUND FOR AGRICULTURAL DEVELOPMENT. *IFAD: Investing in rural people* [online]. 2019a [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<https://www.ifad.org/en/about>>.

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. *ILO: Free and open access to labour statistics* [online]. 2019 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://ilostat.ilo.org/data/>>.

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy a světová ekonomika*. Praha: C. H. Beck, 2003. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-795-2.

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-326-4.

KALIBOVÁ, Květa. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0222-9.

KLYTCHNIKOVA, Irina I. a Aira HTENAS. *World bank blogs: Counting calories: the data behind food insecurity and hunger* [online]. 2017 [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<https://blogs.worldbank.org/opendata/counting-calories-data-behind-food-insecurity-and-hunger>>.

- KUNA, Zbyněk. *Země Afrického rohu: Problémy a perspektivy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016. 188 s. ISBN 978-80-7380-629-3.
- KUNA, Zbyněk: *Demografický a potravinový problém světa*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. 340 s. ISBN 978-80-7357-588-5.
- MEDIUM. *Neocolonialism: New form of colonialism masked as economic support to keep africa poor* [online]. 2016 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <https://medium.com/@KyHasOpinions/neocolonialism-a-new-form-of-colonialism-masked-as-economic-support-to-keep-africa-poor-e8b728586140>.
- MIGRATION DATA PORTAL. *Total number of international migrants at mid-year 2019* [online]. 2019 [cit. 2019-11-17]. Dostupné z: https://migrationdataportal.org/data?i=stock_abs_&t=2019&m=2&sm49=14.
- Nejčastější příčiny úmrtí ve světě* [online] [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <https://img.cz.prg.cmestatic.com/media/images/600xX/Jun2014/1659252.jpg?d41d>.
- ROBINSON, Andrew. *The Politics of Lack. British Journal of Politics & International Relations 2004*. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-856X.2004.00139.x>.
- SOURCEWATCH. *Second Green Revolution* [online]. 2012 [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: https://www.sourcewatch.org/index.php/Second_Green_Revolution.
- SPOLEČNOST PRO VÝŽIVU. *Referenční hodnoty pro příjem živin v ČR*. 1. vyd. Praha: Společnost pro výživu, 2011. ISBN 978-80-254-6987-3.
- THE WORLD BANK. *Accelerating Poverty Reduction in Africa: In Five Charts* [online]. 2019b [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/region/afr/publication/accelerating-poverty-reduction-in-africa-in-five-charts>.
- THE WORLD BANK. *Data* [online]. 2019a [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/>.

- THEAFRICAREPORT. *Djibouti: Small country, big stakes* [online]. 2018 [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<https://www.theafricareport.com/541/djibouti-small-country-big-stakes/>>.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *A redefining moment for Africa* [online]. 2018 [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/news/feature/a_redefining_moment_for_africa>.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption perceptions index 2018* [online]. 2019a [cit. 2019-10-08]. Dostupné z: <<https://www.transparency.org/cpi2018>>.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Subsaharan Africa: Undemocratic regimes undermine anticorruption efforts* [online]. 2019b [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<https://www.transparency.org/news/feature/cpi2018-subsaharan-africa-regional-analysis>>.
- UNICEF ČR. *38 % dětí ve Rwandě strádá v důsledku podvýživy: Pomozte nám to změnit!* [online]. 2019 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.unicef.cz/aktualne/124170-38-%2525-deti-ve-rwande-strada-v-dusledku-podvyzivy-pomozte-nam-to-zmenit%2521>>.
- UNICEF. *Committing to Child Survival: A Promise Renewed – Progress Report 2015* [online]. UNICEF, 2015 [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/publications/files/APR_2015_9_Sep_15.pdf>.
- UNICEF. *Hunger definition* [online]. 2019b [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<https://www.unicef.org/progressforchildren/2006n4/hungerdefinition.html>>.
- UNICEF. *UNICEF for every child: what we do* [online]. UNICEF, 2019a [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <<https://www.unicef.org/what-we-do>>.
- UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. *UNCTAD: Handbook of Statistics 2016* [online]. Geneva and New York: United Nations, 2016 [cit. 2019-07-15], 246 s. ISBN 978-92-1-012079-1. Dostupné z: <http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat41_en.pdf>.
- UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. *UNCTAD: Handbook of Statistics 2017* [online]. Geneva and New York: United Nations, 2017 [cit.

2019-08-15], 107 s. ISBN 978-92-1-112916-8. Dostupné z: <https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat42_en.pdf>.

UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. *UNCTAD: Handbook of statistics 2018* [online]. Geneva and New York: United Nations, 2018 [cit. 2019-10-13], 104 s. ISBN 978-92-1-112934-2. Dostupné z: <https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat43_en.pdf>.

UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. *UNCTAD: Trade and development report 2019* [online]. Geneva and New York, 2019 [cit. 2019-11-03]. ISBN 978-92-1-112953-3. Dostupné z: <https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2019_en.pdf>.

UNITED NATIONS DISPATCH: *United Nations news and commentary: The “Four Famines,” Explained* [online]. New York, 2017b [cit. 2019-10-28]. Dostupné z: <<https://www.undispatch.com/four-famines-explained/>>.

UNITED NATIONS. *DESA / 2018 Revision of World Urbanization Prospects* [online]. New York, 2018 [cit. 2019-11-17]. Dostupné z: <<https://www.un.org/development/desa/publications/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>>.

UNITED NATIONS. *DESA / Population division: World Population Prospects 2019* [online]. New York, 2019c [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<https://population.un.org/wpp/Graphs/Probabilistic/POP/910>>.

UNITED NATIONS. *DESA / Population division: World Population Prospects 2017* [online]. New York, 2018 [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <<https://population.un.org/wpp/Download/Metadata/Documentation/>>.

UNITED NATIONS. *Economic Commission for Africa* [online]. New York, 2019b [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.uneca.org/oria/pages/regional-economic-communities>>.

UNITED NATIONS. *Local 2030: Scaling and accelerating local implementation of the sustainable development goals* [online]. 2019 [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<https://www.local2030.org/>>.

- UNITED NATIONS. *Shaping our future together* [online]. New York, 2019a [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<https://www.un.org/en/sections/what-we-do/index.html>>.
- UNITED NATIONS. *Sustainable Development Goals Knowledge Platform: Sustainable Development Goals* [online]. 2015 [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>>.
- UNITED NATIONS. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development* [online]. New York, 2015 [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=E>.
- UNITED NATIONS. *World Population Ageing* [online]. New York, 2017c [cit. 2019-11-04]. ISBN 978-92-1-151551-0. Dostupné z: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2017_Highlights.pdf>.
- UNITED NATIONS.: *World population projected to reach 9.8 billion in 2050, and 11.2 billion in 2100* [online]. New York, 2017a [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<https://www.un.org/development/desa/en/news/population/world-population-prospects-2017.html>>.
- VECTORSTOCK. *East africa region colorful map of countries in vector image* [online]. 2019 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/east-africa-region-colorful-map-of-countries-in-vector-23794307>>.
- WEININGER, Jean, A. Stewart TRUSWELL, Douglas W KENT-JONES a Kenneth CARPENTER. *Encyclopaedia Britannica: Human nutrition* [online]. Encyclopædia Britannica, 2018 [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<https://www.britannica.com/science/human-nutrition#ref868901>>.
- WIKIMEDIA COMMONS. *Developed and developing countries* [online]. 2019 [cit. 2019-11-17]. Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Developed_and_developing_countries.PNG>.
- WORLD BANK GROUP. *About LSMS* [online]. 2019 [cit. 2019-10-13]. Dostupné z: <<http://surveys.worldbank.org/lsms/about-lsms>>.

WORLD FOOD PROGRAMME. *Cost of Hunger in Africa Study: A Regional Look at the Price of child undernutrition in Africa* [online]. Rome, 2014 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.wfp.org/news/cost-hunger-africa-study-regional-look-price-child-undernutrition-africa>>.

WORLD FOOD PROGRAMME. *Factsheet: Refugee support* [Online] Rome, 2006. [cit. 2019-10-19] Dostupné na: <<https://www.wfp.org/sites/default/files/REFUGEES%20WFP%20UPDATE%20-%20FACTSHEET.pdf>>.

WORLD FOOD PROGRAMME. *Funding and donors* [online]. Rome, 2019a [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<https://www.wfp.org/funding-and-donors>>.

WORLD FOOD PROGRAMME. *Global report on food crises 2018* [online]. FSIN, 2018 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000069227/download/?_ga=2.132339341.2015068167.1572778507-2035029521.1572610101>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *About WHO* [online]. 2019a [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<https://www.who.int/about>>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *HIV/AIDS: Data and statistics* [online]. 2019c [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: <<https://www.who.int/hiv/data/en/>>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Levels and trends in child malnutrition: UNICEF/WHO/ World Bank Group Joint Child Malnutrition. Estimates Key findings of the 2018 edition* [online]. 2018 [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<https://www.who.int/nutgrowthdb/2018-jme-brochure.pdf?ua=1>>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Regional office for Europe* [online]. 2019b [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <<http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/nutrition/a-healthy-lifestyle/body-mass-index-bmi>>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Ten threats to global health in 2019d* [online]. 2019 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://www.who.int/emergencies/ten-threats-to-global-health-in-2019>>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *World Health Organization: The Health for All Film Festival* [online]. 2019e [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <<https://www.who.int/news-room/events/detail/2019/10/24/default-calendar/the-health-for-all-film-festival>>.

WORLD METEOROLOGICAL ORGANIZATION. *World Meteorological Day: Hotter, Drier, Wetter, Face the Future*. [online]. 2016 [cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<https://public.wmo.int/en/media/news/world-meteorological-day-hotter-drier-wetter-face-future>>.

WORLD TRADE ORGANIZATION. *Trade Profiles 2018* [online]. Lausanne, 2018 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/trade_profiles18_e.htm>.

ZUCCOTTI, Carolina, V. *Ethnicity and Neighborhood Attainment in England and Wales* [online]. Italy, 2018 [cit. 2019-11-03]. ISSN 1028-3625. Dostupné z: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/55244/RSCAS_2018_25.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.